

9. BÖLÜM / CHAPTER 9

EGE'DEN DOĞU AKDENİZ'E YUNAN DIŞ POLİTİKASINDA GÜÇ, TEHDİT VE İTTİFAKLAR

FROM THE AEGEAN TO EAST MEDITERRANEAN: POWER, THREAT AND ALLIANCES IN GREEK FOREIGN POLICY

S. Gül den AYMAN*

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Bölümü, İstanbul, Türkiye

E-mail: gulden.ayman@istanbul.edu.tr

DOI: 10.26650/B/SS46.2021.008.12

ÖZ

Uluslararası alanda çözüme kavuşturulamayan teritoryal sorunlar geçen zaman içinde sadece kalıplaşmış yargıları ve hasmane tutumları keskinleştirmekte aynı zamanda yeni aktörlerin, yeni meselelerin de mevcut sorunlara eklenmesi sonucunda çok daha karmaşık bir nitelik de kazanmaktadır. Günümüzde Doğu Akdeniz’de gerçekleştirilen doğalgaz arama faaliyetleri Yunanistan’ın yayılmacı niyet ve eylemlerine yeni bir mücadele alanı kazandırmış, iki ülke arasında var olan teritoryal sorunlara yeni bir boyut eklemiş olup başka aktörlerin de konuya dâhil olmasıyla sadece Türk-Yunan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilemeyecek bir görüntüye kavuşmuştur. Dikkat edilirse, Yunanistan’ın Türkiye’ye karşı politika ve eylemlerinin arkasındaki en önemli unsur yayılmacılıktır. Kendisini mağdur edilmiş bir ülke olarak gören Yunanistan kendi yayılmacı niyetlerinin önünü kestiği ölçüde Türkiye’nin sahip olduğu güç unsurlarını tehdiye eşitlemekte ve uluslararası alanda Türkiye karşıtı ortaklıklar kurma çabası içine girmektedir.

Bugün Doğu Akdeniz’de deniz yetki alanlarının sınırları konusunda Türkiye ile Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) arasındaki anlaşmazlık Yunanistan’ın 20 yılı aşkın bir süre önce başlattığı birlikte hareket edebileceği bir ülke arayışına farklı bir çerçeve kazandırmıştır. Yunanistan’ın bu çabalarının Türkiye karşıtı bir oluşuma dönüşmesini mümkün kılan ise Türkiye’nin başta İsrail ve Mısır olmak üzere bölgede bozulan ilişkileridir.

Ege Sorunlarıyla Kıbrıs meselesinin birbirinden ayrı ele alınamayacağını savunan bu çalışma Yunanistan’ın söz konusu ortaklıkları gerçekleştirme imkânının Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemin değişen karakterinden ne şekilde etkilendiğini sorgulayarak başlamaktadır. Çalışmada 2000’li yıllarda Doğu Akdeniz’de hidrokarbon rezervlerinin bulunması sonrasında görünürlüğe kavuşan ve stratejik boyutları giderek önem kazanan bu ortaklıkların aslında Yunanistan’ın Soğuk Savaş sonrasında Türkiye’nin yükselen gücünü dengelemek için giriştiği geniş kapsamlı, esnek ve çok yönlü arayışlarının bir sonucu olduğu ortaya konmaktadır. Türkiye karşıtı koalisyonun ortak bir düşman karşısında sıkı bağlarla kenetlenmiş bir oluşum olmadığı üzerinde duran çalışma Türkiye’nin bu ortaklığı bozma kapasitesine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca makalede söz konusu mücadelenin 1990’lardan en önemli farkının Doğu Akdeniz’in ABD ve Rusya Federasyonu arasında giderek keskinleşen bir rekabet alanı haline gelmesi olduğunun altı çizilmekte ve bu nedenle de Türkiye’nin çok denklemli bu meseleye sadece enerji kaynaklarının paylaşımı noktasından yaklaşmaması, konuyu büyük güçler mücadelesinin gölgesi altındaki akışkan ittifak ve karşı ittifak oluşumları perspektifinden değerlendirmesi gerektiği belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk-Yunan, Akışkan İttifaklar, Ege, Doğu Akdeniz, Kıbrıs

ABSTRACT

Territorial problems, so resistant to peaceful solutions at the international level, sharpen prejudices and hostile attitudes between adversaries and become much more complex with the emergence of new questions about existing problems and the involvement of new actors. The natural gas exploration activities being carried out today in the Eastern Mediterranean added a new dimension to the two countries’ territorial issues and exposed a new example of Greece’s expansionist intentions and actions. These developments cannot

be assessed only in the context of Turkish-Greek relations because other actors are also involved in the matter.

The most important element of Greece's policies and actions against Turkey is its expansionism. What triggers Greece's expansionist desires and motivates its efforts to form alliances against Turkey is that it perceives itself as an aggrieved country and equates the existing power asymmetry in favor of Turkey with a threat.

Today, the dispute between Turkey and Greece over the delimitation of maritime borders has reshaped Greek aspirations that began more than 20 years ago and given a different framework to its quest for expansion. Turkey's deteriorating relations in the region, especially with Israel and Egypt, have created a favorable environment for Greece's alliance efforts against Turkey. This study, which is based on the assumption that the Aegean problems and the Cyprus issue cannot be treated separately, begins by questioning how Greece's ability to realize these partnerships has been affected by the changing nature of the international system after the Cold War. It is argued that these partnerships, which gained visibility and strategic dimensions in the 2000s following the exploration of hydrocarbon reserves in the Eastern Mediterranean, are the product of Greece's comprehensive, flexible, and multidimensional efforts to limit Turkey's rising power after the end of the Cold War.

It is emphasized that these coalitions are different from the alliances against the commonly perceived military threats, and therefore, Turkey is capable of disrupting them. According to the study, since the significant difference of the current struggle in the Eastern Mediterranean, from the 1990s, is the power rivalry between the United States and Russia. Turkey needs to address this multidimensional subject not only from the perspective of sharing energy resources but also from the perspective of flexible alliances and counter-alliances under the shadow of great power competition.

Keywords: Turkish-Greek, Liquid Alliances, Aegean, East Mediterranean, Cyprus

Extended Abstract

Territorial problems, so resistant to peaceful solutions at the international level, sharpen prejudices and hostile attitudes between adversaries and become much more complex with the emergence of new questions about existing problems and the involvement of new actors. The natural gas exploration activities being carried out presently in the Eastern Mediterranean have added a new dimension to long-standing territorial issues between Greece and Turkey. The resource explorations exposed a new example of Greece's expansionist intentions and actions. These developments cannot be assessed only in the context of Turkish-Greek relations because other actors are involved in the matter.

The most important element of Greece's policies and actions against Turkey is its expansionism. Greece's expansionist desires and motivations to form alliances against Turkey is triggered by the fact that it perceives itself as an aggrieved country and equates the existing power asymmetry in favor of Turkey as a threat.

Today, the dispute between Turkey and Greece, over the delimitation of maritime borders, has reshaped Greek aspirations that began more than 20 years ago and given a different framework to the country's quest for expansion. Moreover, Turkey's deteriorating relations in the region, especially with Israel and Egypt, have created a favorable environment for Greece's alliance efforts against Turkey. This study, which is based on the assumption that the Aegean problems and the Cyprus issue cannot be treated separately, begins by questioning how Greece's ability to realize these partnerships has been affected by the changing nature of the international system after the Cold War. It is argued that these partnerships, which gained visibility and strategic dimensions in the 2000s following the exploration of hydrocarbon reserves in the Eastern Mediterranean, are the product of Greece's comprehensive, flexible, and multidimensional efforts to limit Turkey's rising power after the end of the Cold War.

The study argues that United States' strengthening strategic relationship with Greece is not just a matter of Turkey-Greece relations. The United States' moves aim to contain Russia in the Eastern Mediterranean and the Black Sea through the Aegean Sea and at building a coalition of states that will either cooperate with the United States and Israel or not resist their attempts in the Middle East.

Since the main difference of the current struggle in the Eastern Mediterranean from the 1990s is the power rivalry between USA and Russia, according to the study, Turkey needs to address this multidimensional subject not only from the

perspective of sharing energy resources. In addition to the high cost of the East-Med project, Europe's declining demand for natural gas also shows that the issue cannot be approached with only the energy dimension.

The study claims that the coalitions Greece has formed are different from the alliances against commonly perceived military threats and Turkey is therefore in a position to disrupt them. Faced with an image reminiscent of the great power struggle over the Eastern Mediterranean in history, Turkey needs to evaluate not only how it can deter Greece and dissolve the alliances behind it, but also what kind of tools, strategies, and partnerships are needed to better protect its territorial unity and strategic interests. Europe's declining demand for natural gas also shows that the issue cannot be approached addressing only the energy dimension.

1. Ege'den Doğu Akdeniz'e Yunan Dış Politikasında Güç, Tehdit ve İttifaklar

Yunanistan Savunma Bakanı Nikolaos Panagiotopoulos, Yunan basınından Proto Tema gazetesine verdiği demeçte, Yunan Ordusunun yazın aylarca teyakkuz halinde bulunduğunu, üslerindeki savaş uçaklarından sınırdaki birliklere kadar tüm silahlı kuvvetlerinin her türlü gelişmeye hazır bulundurulduğunu söylemektedir. Panagiotopoulos “Orduda üç kez genel seferberlik ilan edildiğini, seferberliğin merkezinde Doğu Akdeniz'deki donanma filosunun bulunduğunu ve Türk filosuyla birçok kez yakınlaştıklarını” da vurgulamıştır (“Yunanistan Savunma Bakanından gerilimi artıracak açıklamalar”, 2021).

Makaleye Panagiotopoulos'un sözleriyle başlamayı tercih ettim.* Bunun nedeni Türkiye ile Yunanistan arasında askeri çatışma ihtimalinin var olduğuna daha en baştan işaret etmek istememdir. Hatırlanacağı üzere 1996 Ocak ayında gerçekleşen Kardak Krizinde de Yunan Genelkurmayı taarruz emri vermiş, taraflar arasında sıcak çatışma ABD'nin devreye girmesi neticesinde engellenmişti (Ayman, 2001a). Bugün ise Yunanistan Kardak krizindeki gibi Türkiye ile burun buruna geldiği bir durumda Türk Ordusunun gücünü ortaya koyan hamleler yapmasını engellemekte bu kez kararlı gözüküyor.

2021 tarihli *Küresel Potansiyel Ateş Gücü Sıralamasında* Türkiye 11inci sırada yer alırken Yunanistan 29uncu sırada yer almaktadır (“2021 Military Strength Ranking”, 2021). Bu noktada haklı olarak Türkiye'nin baskın askeri gücü karşısında Yunanistan'ın buna nasıl cesaret edebileceği sorulabilir.

Aslında bunun iki cevabı vardır. Birincisi Yunan milliyetçiliğinde Türk düşmanlığının çok önemli bir yere sahip olması nedeniyle iki ülke arasında var olan askeri güç farkının (ve bunu destekleyen stratejik derinlik, nüfus gibi unsurların) iki ordunun burun buruna geldiği kriz durumlarında Yunanistan'ı kendiliğinden caydırmaya yetmeyebileceğidir. Yunanistan'ın Türkiye karşısında mağlup olmaksızın kendisini adeta ateşe atabilecek bir psikoloji içine girebileceği akılda tutulmalıdır. Bunun en açık örneğini Yunanistan yine Kardak Krizinde sergilemiştir (Ayman, 1998a, s. 111-112). Kardak Krizi sonrasında kabul edilen Güven Arttırıcı Önlemlere (GAÖ) (Ayman, 2012, s. 74, 157-160) rağmen iki ülke arasında kriz

* Aslında bu ilk kez söylenmiş de değildir. Yunan Savunma Bakanı Nikos Panagiotopoulos 4 Temmuz'da Yunan Star televizyonuna verdiği mülakatta “her türlü senaryoya hazır olduklarını”, “bu olasılıkların askeri müdahaleyi de içerdiğini”, “ülkesinin kendi egemenlik haklarını azami derecede korumak amacıyla gerekmesi halinde Türkiye ile bir askeri çatışmaya hazır olduklarını ancak bunun arzu edilen bir çözüm yöntemi olmadığını” belirtmiştir. (Kuran, 2020, Eylül 5)

istikrarının* var olduğunu söylemek mümkün değildir (Jervis, 1991, s. 170-171). Dolayısıyla Türkiye ile Yunanistan arasında askeri bir çatışma olasılığı vardır. Dünyadaki uluslararası krizlerin ve savaşların en önemli nedeninin teritoryal sorunlar yani egemenliğe dair meseleler olduğu düşünüldüğünde bu aslında pek de şaşırtıcı gelmemelidir (Brecher, Moser ve Wilkenfeld, 1988; Brecher, 1993; Vasquez, 1993, s. 147).

İkincisiyse Yunanistan'ın Kardak'tan bu güne yaptığı hazırlıkların aslında kısa süreli ve bu nedenle de Türkiye'nin askeri üstünlüğünü tam anlamıyla ortaya koyamayabileceği türden bir savaş için olduğu gerçeğidir. Yunan strateji uzmanları ülkelerinin topyekûn bir savunma doktrinini benimsemekten uzak durması gerektiğini ve aslında Türkiye'ye karşı yapılması gerekenin, düşmanın planlarını bozacak ve savaş sonrasında yapılacak anlaşmayı Yunanistan lehine çevirecek şekilde sınırlı bir alanda askeri gücü yoğunlaştırarak gerçekleştirilecek bir taarruz, klasik bir manevra olması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu bağlamda *Altı Gün Savaşında* İsrail'in Araplara uyguladığına benzer bir stratejik oldu-bitti yaratma yolunda bir sürpriz saldırı üzerinde durulmakta ve bunun da tüm Yunan taarruz gücünün düşmanın elindeki en önemli askeri kabiliyetleri ortadan kaldıracak şekilde kullanılması yoluyla yapılması gerektiği ** vurgulanmaktadır (Somertis, 1997, s. 2-3).

Ayrıca belirtmek gerekir ki Yunanistan bu türden bir askeri karşılaşmada üstünlük elde edeceğine inansa da inanmasa da bunun sonrasında Türkiye ile Batılı müttefiklerini karşı karşıya getirmeyi düşündüğü için bu türden hesaplar yapmaya cesaret etmektedir.

1.1. Yunanistan'ın İttifak Arayışının Tarihi

Yunanistan'ın Türkiye karşısında ittifak arayışının tarihi çok eskilere gitmektedir. Unutmayalım ki Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasında Rusya ile İngiltere arasındaki rekabetin çok önemli bir rolü olmuştur. Yunanistan'ı Batılı ülkeler özellikle de İngiltere ve Fransa nezdinde önemli kılan sadece eski Yunan uygarlığına karşı duyulan hayranlık değildir. Büyük devletler arasında Akdeniz'de güç sahibi olmak için yaşanan rekabet Yunanistan'ı stratejik konumdaki birçok adasıyla vazgeçilmez kılmıştır. İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ni desteklemekten vazgeçmesinin gerisinde Rusya'nın Balkanlar'da uygulamış olduğu Panславist politikalar ve Napolyon'un bu bölgeye yaptığı saldırılar vardır. İngiltere, Rusya'nın

* Kriz istikrarı, savaşın eşliğine gelmiş taraflardan hiçbirinin olası bir saldırıda hasar görebileceği kaygısıyla savaşı başlatmada avantaj görmemesini ifade etmektedir. (Jervis, 1991).

** Bu konuda görüşlerine referans verilen bir isim Panayotis Kondilis'tir. Kondilis'in Türkiye'ye karşı ne tür bir taarruzu salık verdiğiyle ilgili olarak bakınız.: (Somertis, 1997).

yardımlarıyla kurulacak özerk bir Yunanistan'ın Rus etkisinde kalacağından, Doğu Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarını tehdit ederek Hindistan'a giden Kral yolunu tehlikeye düşüreceğinden korkmuştur. İngiltere Yunanistan'ın bağımsızlığını tanıyarak Doğu Akdeniz bölgesinde kendi çıkarlarını savunacak bir müttefik sahibi olmuştur (Demirhan, 2019, s. 1515-1517). Yunanistan Türkiye karşısında askeri zaferle değil onu destekleyen büyük güçler sayesinde başlangıçta sahip olduğu toprakları yedi kat büyümüş (Hatipoğlu, 1988, s. 72), Türkiye ise bu toprakları Yunanistan'a masa başında devretmiştir.*

Ancak Yunanistan gibi küçük devletler açısından büyük güçlerle ittifakların önemli maliyetleri de bulunmaktadır. Yunanistan 1821'de bağımsızlığını elde etmiştir etmesine ancak bu bağımsızlık gerçekte dış güçlerin kontrolü altında bir öz yönetimden fazlasını ifade etmemiştir (Brewer, 2001). Dahası Yunanistan'a başka amaçlarla kullanılabilir bir araç olarak bakılmıştır. Yunanistan İngiltere'nin desteğiyle *Küçük Asya Felaketi* olarak anılan Anadolu işgaline** sürüklenmiştir (Montgomery, 1994, s. 257). İşgal sırasında askerlerini doyurmakta bile zorlanan Yunanistan'ın yardım talepleriye İngiltere tarafından geri çevrilmiştir.

1.2. Yunanistan İç Savaşı ve Dış Aktörler

Dış aktörler ile Yunanistan arasındaki ilişkiler değerlendirilirken çoğunlukla Yunanistan'ın "Avrupa'nın şımarık çocuğu" olduğu düşünülür. Ancak dikkatli bakıldığında Yunanistan'ın aynı zamanda Batı ile sorunlu ilişkilere sahip olduğu görülmektedir.

İtilaf Devletleri ve onların başını çeken İngiltere Yunanistan'ın Akdeniz'deki stratejik konumundan yararlanmak amacıyla onu I. Dünya Savaşı'na dâhil etmek için sadece toprak vaatlerinde bulunmamış aynı zamanda Yunanistan'ın limanlarını ablukaya almış, ticaretine el koymuş, topraklarını işgal etmiş ve uyguladı-

* Yunanistan 24 Nisan 1830'da Londra Protokolü ile Mora Yarımadası ve çevresindeki 47.517 km² yüzölçümlü bir alanda kurulmuş, Osmanlı ile İngiltere arasındaki 8 Nisan 1865 İstanbul Antlaşması'yla 7 ada Yunanistan'a bırakılmış, daha sonra Osmanlı, Balkan ve Kafkas cephelelerinde Rusya'ya yenilince 7 Temmuz 1881 İstanbul Elçiler Konferansı'nda Tesalya ve Epir, Birinci Balkan Savaşı sonrasında da 30 Mayıs 1913'teki Londra Barış Antlaşması'nda Selanik, Güney Makedonya, Girit Yunanistan'a verilmiş, İkinci Balkan Savaşı'nda ise Epir'in tamamı, Drama ve Kavala Yunanistan'ın egemenliğine girmiştir. Osmanlı, Birinci Dünya Savaşı'na sürüklenirken 13 Şubat 1914 Londra Büyükelçiler Konferansı'nda Gökçeada ve Bozcaada ve Tavşan adaları Osmanlı'ya geri verilmiş, Yunanistan'ın işgal ettiği diğer Ege Adalarının hâkimiyeti de "bu adalarda askeri istihkam yapılmaması ve deniz üssü olarak kullanılmaması" gibi şartlarla Yunanistan'a bırakılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren 27 Kasım 1919 Neuilly Antlaşması'yla ise Batı Trakya Yunanistan'a verilmiştir.

** 1922 Kasım ayında eski Yunanistan Başbakanı Gounaris ve kabine arkadaşları Anadolu'da Yunanistan'ı felakete sürüklemek suçundan kurulan askeri mahkeme tarafından idama mahkûm edildiğinde Gounaris savunmasını kendisinin İngiliz hükûmeti tarafından teşvik edildiği ve cesaretlendirildiği üzerine kurmuştur. Bakınız: (Montgomery, 1994).

ğı ambargolarla Yunan halkını mağdur etmiştir. Yine de Kral Konstantin'i ikna edemeyince Venizelos'a ikinci bir hükümet kurdurmuşlardır. Kral ve Venizelos arasındaki ayrılık Yunan iç siyasetinde milli bölünme sürecinin başlatıcısı olmuş (Erdem, 2010, s. 88-111) ve daha sonra Yunanistan iç savaşa sürüklenmiştir (Yellice, 2016, s. 205-242).

Yunanistan 1946-49 yılları arasında yaşadığı yıkıcı iç savaşın yaralarını bugün bile tam anlamıyla saramamış bir ülkedir. İç Savaşın sonunda her ne kadar ülkedeki Komünist sol hareket mağlup edilmiş ve Amerikan ve Batı yanlısı sağ kazanmış gözükse de ideolojik kutuplaşma devam etmektedir (Özgür Selçuk, 2015, s. 101-129). Bu derin bölünme karşısında Yunan toplumunu birleştiren tek bir şey vardır o da Türkiye düşmanlığıdır. Diğer bir ifadeyle Türkiye Yunanistan açısından vazgeçilmesi zor, kullanışlı bir düşman olma konumunu sürdürmektedir.

Yunanistan'ın 2010 yılındaki ekonomik kriz sonrasında Brüksel ve Berlin'in baskılarına maruz kalması ve sıkı kemer sıkma politikaları benimsemeye mecbur bırakılması sonrasında ise gerçek anlamda bağımsız olup olmadığına dair tartışmalar yeni bir boyut kazanmıştır. Yunanistan'da kamuoyu nerdeyse ülkenin Almanya'nın sömürge idaresi altına girdiğine inanmış ve geçmişte Yunan savunma bakanlarıyla özel ilişkiler kurarak kârlı silah satışları gerçekleştiren bu ülkeye tepkiler yükselmiştir.

1.3. Küçük Devletlerin İttifak Gereksinimleri

Küçük devletlerin güvenliklerini ve çıkarlarını ittifaklardan destek alarak koruduğuna dair geniş bir literatür bulunmaktadır. Teorik çalışmaların önemli bir kısmı konuyu neo-realist bir perspektiften ele almaktadır. Neo-realist yazarlar bir ülkenin güvenliğini sağlamak için iki tür çabaya girişebileceğine işaret ederler. Bunlardan ilki askeri gücün artırılması anlamındaki iç çabalar (ekonomik kapasiteyi, askeri gücü arttırmaya, daha etkili stratejiler kurmaya yönelik çabalar) diğeri ise ittifakların ve diplomasinin kullanımını içeren dış çabalardır (Walt, 1987, s. 163,168). Söz konusu yaklaşım çerçevesinde bir devletin kendi çıkarlarını korurken hangi mekanizmaya daha fazla ağırlık vereceğini belirleyen o devletin imkânları olduğu ileri sürülmektedir. Bu bağlamda büyük devletlerin öncelikle kendi güç unsurlarından yararlanmaya küçüklerin ise çıkarlarını ittifaklarla savunmaya çalıştıkları vurgulanmaktadır.

Yunanistan'ın kurmaya çalıştığı uluslararası ortaklıklar neo-realist literatürde bahsedilen askeri ittifaklardan kimi yönlerden ayrılmaktadır. Bu oluşumlar taraflardan birine karşı bir askeri tehdidin oluşması durumunda müttefikin ya da müttefiklerin kendiliğinden ona yardımda bulunacağına dair bir vaadi içeren NATO ve

benzeri oluşumlardan farklıdır. Ayrıca bu oluşumlar siyasi ve ekonomik çıkarlar açısından pazarlıkları içermeleri hatta askeri bağların bunların ekseninde kurulu-
yor olmaları ve gelecekte nasıl gelişeceklerinin kolaylıkla öngörülememesi açısın-
dan da askeri ittifaklardan ayrılmaktadır. Literatürde “yarı ittifak” (quasi-alliance)
(Sun, 2009) ya da “akışkan ittifak” (liquid alliance) (Lecha, 2017) kavramları bu
türden oluşumları ifade etmek için kullanılmaktadır.

1.4. Çok Kutuplulukta İttifak Oluşumları

İttifak içi siyaset dinamikleri açısından konuya yaklaşan yazarlar çok kutuplu
bir ortamda tezahür eden ittifakların genelde üyeleri açısından iki tür endişeyi be-
raberinde getirdiğini belirtmektedir. Örneğin, Snyder’a göre, bunlardan biri, ittifak
üyeleri arasındaki gevşek bağların bir sonucu olarak ortaya çıkan, terk edilme ya
da yalnız bırakılma korkusudur (abandonment). Bu bağlamda bir devletin güven-
diği bir müttefikinin karşı ittifaka geçmesi en kötü olasılık olarak belirirken, akla
gelen diğer ihtimaller, güvenilen bir müttefikin (ya da müttefiklerin) söz konusu
devleti olumsuz etkileyecek gizli bir takım hesaplar yapması, karşı ittifakla, karşı
ittifakın bir (veya birkaç) üyesiyle ya da ittifak dışındaki bir başka aktörle birtakım
pazarlıklara girişmesidir. İttifak üyeleri arasında yaşandığı gözlemlenen bir diğer
rahatsızlık ise, birinci tür bir endişeyi ortadan kaldırmak için sıkı bağlarla birbir-
lerine kenetlenmeye çalışan devletlerin bu sefer de istemeden kendileri için çok
da hayati olmayan bir konuda bir müttefikin ya da müttefiklerin peşinden sürük-
lenerek gereksiz çatışmalara girmeleridir (entrapment) (Snyder, 1984, s. 461-495).

İki kutuplu bir uluslararası sistemde düşmanın belirginliği ve tehdidin büyük-
lüğü, çok kutuplu bir dünyada ittifaklar içinde hissedilen terk edilme ya da yalnız
bırakılma ile gereksiz çatışmalara çekilme kaygıları arasındaki gerilimi de ortadan
kaldırmaktadır. Zira müttefiklerin birine dışardan gelecek bir saldırının diğer tüm
müttefikleri doğrudan ilgilendirdiğine kuşku yoktur (Snyder, 1984, s. 485).

Ayrıca, iki kutuplu sistemde belirginlik, çıkar tanımlarının, dış politika karar ve
eylemlerinin önemli ölçüde önceden çizilmiş çerçeveler dâhilinde ortaya çıkması
anlamına da gelmektedir. Diğer bir anlatımla, böyle bir dünyada, kimin hangi
kampta, hangi ülkenin koruması ya da etkisi altında olduğunu, kimin kime yardım
ettiğini veya en azından sempati duyduğunu bilmek için çok fazla düşünmeye
gerek yoktur. Hangi devletler arasında işbirliğinin mümkün olduğunu hangilerinin
arasında ise kıyasıya bir mücadelenin süreceğini ana hatlarıyla ortaya koyan bir
uluslararası düzende, çok kutuplu bir dünyanın aksine, şaşırtıcı olaylarla karşılaş-
ma olasılığı ve ya da riski de oldukça düşüktür (Mearsheimer, 1990).

İki süper gücün uluslararası politikayı adeta kendi aralarında parselledikleri ve orta ve küçük büyüklükteki ülkelerin uluslararası siyaseti bağımsız etkileme olanaklarını neredeyse yitirdikleri bu sistemin önemli bir diğer özelliği ise, bölgesel dinamiklerin (örneğin, Kafkaslar ile Ortadoğu'nun veya Orta Asya ile Doğu Avrupa'nın) birbirlerinden ayrı bütünlükler olarak ele alınmasının mümkün oluşudur.

İki kutuplu uluslararası sistemdeki ittifakların ikinci özelliği olan katılık ise, bir ucuyla iki düşman blokta yer alan ülkelerin birbirleriyle çok gerekmedikçe hiçbir ilişki kurmayacak kadar birbirlerini dışlayan bir tutum içinde olmalarını ifade etmektedir. Diğer bir ucuyla ise katılık, ittifak üyelerinin tabi oldukları blokların liderlerinden bağımsız hareket edememe, diğer grubun benimsediği ideolojiden böylesine korkulup nefret edildiği bir ortamda kendi grubunun liderinin sözünden çıkamama anlamına gelmektedir (Mearsheimer, 1990).

İttifak içindeki aktörler açısından ele alındığında, iki kutuplu sistemin başat özelliklerinden biri olan katılığın, müttefiklerin aralarındaki iç çatışmaları önemli oranda dizginlediği görülmektedir. Düşman karşısında ittifakın zayıflamasına yol açabilecek anlaşmazlıkların büyümesine kolay kolay izin vermeyecek böyle bir yapının ittifak üyeleri arasında çatışmalara müsamaha göstereceğini düşünmek bile zordur. Buna rağmen, Soğuk Savaş döneminde, kimi zaman müttefikler arasında ittifak bağlarının denetiminden kurtulan ciddi sürtüşmelerin nadir de olsa yaşandığı da bir gerçektir. NATO içinde bunun en dikkat çekici örneği, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar ve Kıbrıs'ta yaşanan savaş olmuştur.

Çok kutuplu bir dünyada gerçekleşen ittifak oluşumları söz konusu olduğunda ise genellikle bu iki tür endişenin birlikte yatıştırılmasının kolay olmadığı görülmektedir. Hatta bu endişeleri yatıştırma çabaları arasında ters orantılı bir ilişki olduğu da söylenebilir. Zira terk edilme korkusunu gidermek yolundaki çabalar, karşılıklı olarak yapılan taahhütlerin daha da güçlenmesini ifade ettiği oranda, ister istemez müttefiklerin birbirlerinin sorunlarını sahiplenmeye mecbur kalmalarının yolunu açmaktadır (Mearsheimer, 1990).

1.5. Revizyonist Devletlerin Başını Çektiği İttifaklar

İttifakların niteliği konusundaki önemli bir ayırım statükocu devletlerle revizyonist devletler arasındadır. Yunanistan'ın yayılcı emeller besleyen bir ülke olması kuracağı birlikteliklerin mutlaka benzer niyetler taşıyan ülkelerle olacağı anlamına gelmemektedir. Bir diğer deyişle böyle niyetler taşımayan ülkeler de bazı çıkarlar nedeniyle Yunanistan ile birliktelik içine girebilirler ki bu türden davranışlar tehdit karşısında başvurulan dengeleme arayışından farklı olarak çıkar temelli “peşine takılma” (bandwagoning) olarak ifade edilmektedir.

Schweller, tarihteki birçok örneğin, revizyonist devletlerin yanında yer alarak (bu onların egemenliklerinden belli ölçüde ödünler vermeleri anlamına da gelse) kazanç sağlamanın, tehdidi dengeleme arayışından, yani tehdit karşısında birleşme eğiliminden daha sık görülen bir hadise olduğuna işaret etmektedir. Ona göre revizyonist devlet veya devletlere (mevcut güç dağılımını kabul etmeyen) karşı güçlü bir mukabelenin oluşturulamamasının önemli bir nedeni başlangıçta statükocu (mevcut güç dağılımını kabul eden) izlenimini veren bazı ülkelerin, kendilerine sundukları birtakım kazançlar nedeniyle daha sonra revizyonistlerin peşine takılmaları ve bunun sonucunda da statükocu ülkelerin kuracağı ya da sistemi yıkmaya çalışanlara karşı kullanacağı varsayılan ittifakların kendi içlerinde ciddi fireler vermesidir (Schweller, 1994).

Diğer bir ifadeyle, revizyonist devletler sadece kendilerine benzer revizyonist amaçlar benimseyen ülkeleri yanlarına çekmezler aynı zamanda sundukları kazanımlar ve çıkarlar nedeniyle statükocu devletlerin de onların peşlerine takılması mümkündür. Bu nedenle revizyonist ittifakların giderek büyüdüğü, statükocu ittifakların ise müttefiklerini revizyonistlere kaptırdığı düşünülmektedir.

2. Yayılmacı Bir Devlet Olarak Yunanistan

Yunanistan Ege Denizi bağlamında iki ülke arasında karşılıklı olarak imzalanan anlaşmalarca çizilen sınırları açıkça olduğu kadar dolaylı ya da üstü kapalı yollar ve oldubittilerle ihlal etmekte ve Türkiye'yi imzacısı olmadığı 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne aykırı davranmakla suçlamaktadır.

Yunanistan bugün Ege'de olduğu gibi Doğu Akdeniz'de de yayılmacı, revizyonist bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ise imzacısı olduğu uluslararası anlaşmalarla kendine tanınan egemenlik haklarından öteye talepler içinde olmaması, Doğu Akdeniz'de ise hakkaniyet prensipleri çerçevesinde çözümlerden yana olması nedeniyle statükocu bir ülkedir. Statükocu bir devlet olmak diplomatik anlamda edilgen bir ülke olmak anlamında yorumlanamayacağı gibi statükocu devletlerin haklarını koruma yolunda gerektiğinde askeri güce başvurmayacağı da söylenemez (Glaser, 1992). Revizyonist devletler ise yayılmacı niyetleri çerçevesinde mutlaka saldırgan olmayabilirler. Güçlerinin sınırlılığı onları hedeflerini savaş yoluyla elde etmekten alıkoyduğu ölçüde ittifaklara ve asimetrik stratejilere başvururlar. Türkiye karşısında Yunanistan, Ermenistan ile geçmişte Irak ve Suriye'nin bu gruba* girdiği görülmektedir.

* Türk dış politikası literatüründe bu konudaki karışıklık statükoculuğun atalet, edilgenlik gibi sıfatlarla özdeşleştirilmesi ve proaktif, çok boyutlu dış politikanın tam karşısı olarak ortaya konması nedeniyle dir.

2.1. Yunanistan'ın Güç ve Tehdit Algılamaları

Türk-Yunan ilişkilerinin askeri stratejik boyutu ile tarihi-psikolojik boyutunun birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Devletlerin tarihi geçmişleri zaferler yanında ortak acıları ve felaketleri de içermektedir. Geçmişteki kayıpların ulusal kimliğin en önemli unsuru haline gelmesi mağduriyet hissiyatını yaratmaktadır. Güçlü bir mağduriyet hissiyatı içinde yaşayan toplumlar geçmişteki acılarının sorumluları olarak gördükleri ulusların hak ve ihtiyaçlarına karşı duyarsız, acımasız olmakta ve imkânları el verdiğinde şiddete de başvurabilmektedirler (Montville, 1995; Volkan ve Itzkowitz, 1994, s. 117-118). Yunanlıların gözünde Türkler “güçlü”, “zorba” ve “ezen” kendileri ise “güçsüz bırakılmış”, “küçük”, “ezilen” ve “bir türlü hak ettiklerine kavuşamayan” bir ulustur. Yunan ders kitaplarında Yunanlıların aslında daha iyi şeyleri hak ettikleri vurgulanmaktadır. Dragonas, Yunan milli kimliği ile ilgili analizinde “şişirilmiş bir ‘ben’ imgesinin altında, megalomanca bir özgüvenden ziyade kırılma, çaresizlik ve tehlike altında bir benlik yattığını” söyleyerek “kendini yüceltme ile hor görmenin aynı psikolojinin iki ayrı yüzü olduğuna” işaret etmektedir (Dragonas, 1998, s. 117).

Türkiye'nin gücünü tehdide eşitleyen, çünkü kendi revizyonist hedeflerinin engellendiğini hisseden Yunanistan'ın stratejisinin temelinde Türkiye'nin gücüyle nasıl başa çıkacağı, Türkiye'nin sahip olduğu imkanları kullanmasını nasıl engelleyeceği ve Türkiye'nin gücünü nasıl çevreleyebileceği arayışı bulunmaktadır.

2.2. Yunan Stratejisinin Üç Ayağı

Yunanistan'ın Türkiye karşısındaki stratejisinin üç önemli unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki askeri gücünü arttırmaya verdiği ağırlıktır. İkincisi de diplomasiye ve ittifakların oluşumuna ve güçlendirilmesine verdiği önemdir. Aslında bunlar Yunan stratejisinin görünen yönleridir. Zira görünmeyen ya da açıkça ifade edilmeyen bir unsur vardır ki o da Türkiye'ye karşı asimetrik stratejilerin kullanımıdır. Ayrılmış teröre verilen destek burada ön plana çıkmaktadır.

2.3. Yunanistan Stratejisinde Asimetrik Savaş

Yunanistan her ne kadar elle tutulabilir güç unsurları dikkate alındığında Türkiye'nin kendisinden ne denli üstün olduğunu görmekteyse de Türkiye'nin ayrılmış teröre karşı verdiği mücadeleyi onun güçsüz yanı olarak değerlendirmiş ve bu güçsüzlüğe yatırım yaparak Türkiye'yi yıpratmayı hedeflemiştir.

Oysa statükoculuğun karşısı revizyonizmdir. Bu terminolojinin kullanımı hakkında bakınız.: (Glaser, 1992).

Literatürde asimetrik savaş olarak da adlandırılan bu strateji bilinen mücadele yollarının dışında bazı yöntemler kullanarak karşı tarafın gücünü kırmaya, onu zayıflatmaya yönelik çabaları içermektedir. Türkiye uzun bir süre Yunanistan'ı PKK'ya destek vermekle suçlamıştır. Bu suçlamaların ne denli doğru olduğu Örgütün lideri Abdullah Öcalan'ın Kenya'da yakalanmasıyla* gün yüzüne çıkmıştır (Kırbaki, 2020).

Aslında halen Türkiye'nin gücünü çökerterek Yunanistan'ın emellerine kavuşmasını kesin anlamda mümkün kılacak şeyler arasında Türkiye'nin parçalanmasından bahsedilmektedir. Örneğin, Symeonides'e göre Türkiye'nin Yunanistan için ciddi bir sorun olmaktan çıkması ancak iki durumda mümkündür. Bunlardan birincisi, bir süper güç tarafından yıkıcı bir şekilde mağlubiyete uğratılması diğeri ise Irak ve Suriye'de yaşananlara benzer şekilde Türklerin birbirini acımasızca katledeceği türden bir iç savaşın yaşanmasıdır. Yunanlı uzmana göre, ikinci faktörün cazibesini azaltan Türkiye'den Yunanistan'a sığınacak mültecilerdir (Symeonides, 2017).

2.4. İç Çabalar

Yunanistan'ın Türkiye'yi kendi imkânlarıyla engelleme çabalarının en dikkat çekici yönü, Yunan milli savunma stratejisi çerçevesinde askeri kuvvetleri geliştirme yolunda atılan adımlar ve yeni silah teknolojileri satın almaya verilen önemdir.

Ancak Yunanistan kendi toplumunun ihtiyaçları pahasına büyük bir askeri bütçeye de sahiptir. Yunanistan'ın askeri harcamalara 2020'de tahmini olarak 4,398 milyar Avro harcama yaparken Türkiye 88,964 milyar lira harcama yapmıştır (NATO, 2020). Bu Yunanistan'ın Gayri Safi Milli Hasılasının (GSMH) yüzde 2.58'ine Türkiye'nin ise, GSMH'sının yüzde 1.91'ine karşılık gelmektedir (NATO, 2020).

Yunanistan'ı böyle büyük bir fedakârlığa iten aslında kendi tahayyülleri ve davranışlarıdır. Yunanistan kendisini büyük devletler kuran ve Bizans İmparatorluğu'nun mirasçısı bir ulus olarak görmekte ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan aldığı payı kendisine layık görmemektedir. Bu tahayyüller ne yazık ki gerçekleşebilir olmaktan çıkan "Büyük Ülkünün" (Megali İdea) (Kurt, 2018, s. 107-127) sözünün edilmediği bugünkü ortamda da psikolojik dürtüler olarak canlılığını korumakta ve Yunan karar alıcılarının Türkiye karşıtı duygularını beslemektedir.

* Eski Yunan Dışişleri Bakanı Teodoros Pangalos, 21 Aralık 2020 tarihinde çıkan *Kardak/S-300/Öcalan* kitabında Yunan siyasi partileri milletvekillerinin Öcalan'ı bir Türk-Yunan Savaşının çıkacağı yolunda nasıl cesaretlendirdiklerini ve Yunan İstihbarat Teşkilatı EYP'in Öcalan'ın Atina'ya getirilmesini nasıl sağladığını anlatmaktadır. (Kırbaki, 2020, Aralık 26).

Yunanistan'ın iç çabaları başlığı altında yer alabilecek bir diğer konu da nüfusunun azalmasını önlemeye yönelik önlemleri ve Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nden gelen Yunan asıllılarla ilgili yerleştirme politikalarıdır. Yerleştirme politikalarının sadece göçmenlerin ihtiyaçları düşünülerek benimsenmediği, aynı zamanda azalan nüfus problemine bir çare olarak Batı Trakya'da, Ege Adalarında ve Makedonya'da Yunan varlığını güçlendirme amacının güdüldüğü görülmektedir (Ayman, 2001b, s. 46-48).

2.5. Bir Dış Savunma Stratejisinin Gerekliği İnancı

Mağdur ülke kimliğiyle gerek Türkiye'nin gücünü kırmak gerekse kendi olası kışkırtmalarına karşı Türkiye'nin vereceği olası askeri karşılıklara hazırlanmak isteyen Yunanistan hem kendi kaynaklarını seferber ederek güçlü bir caydırıcılığa sahip olmaya hem de ittifaklar ve diplomasi yolunu kullanarak Türkiye'den tavizler koparmaya çalışmaktadır. Ancak istese de kendi öz kaynaklarına dayanarak Türkiye'nin gücünü frenlemeyi başaramayacağı gerçeği kadar tarihten gelen ittifaklara dayanma tecrübesinin getirdiği alışkanlığı da Yunanistan'ı stratejisini ittifaklar ve diplomasi üzerine kurmaya itmiştir.

Yunanlı yazarlara göre, Yunanistan'ın asıl meselesi sınırlı imkânlar karşısında bir dış savunmayı seçip seçmemesi değil, nasıl bir dış savunma stratejisinin Yunanistan'ın güvenliğine daha yarar sağlayacağını saptanmasıdır.

Bu bağlamda, Yunan asıllı Amerikalı yazar, Stearns, Yunanistan'ın stratejik konumunu Aristoteles'in Politika kitabında sözünü ettiği “surlarla çevrili olmayan bir kentin savunulmasına” benzetmektedir. Aristoteles'e göre, surlarla çevrili bir kenti savunanların aksine, buna sahip olmayanların stratejik seçenekleri yoktur. Surlarla çevrili bir kent, ister surların içinde ister surların dışında savunabilir. Oysa surlarla çevrili olmayan bir kent için, kentin dışında bir savunma, gerçekleştirilebilir tek seçenektir. Bu nedenle de Yunanistan açısından dış savunma bir seçenek değil, bir mecburiyettir. Bu noktada, Yunanistan'ın tek çıkış yolu, “zekice bir ittifak stratejisi” uygulamasıdır. Stearns'in görüşünün diğer birçok Yunanlı yazarca da paylaşıldığı görülmektedir. Örneğin, Tsingos'a göre de, Yunanistan, enerjisini ihtiyacı olduğu zaman devreye sokacağı bir diplomatik rezerv oluşturma konusuna yoğunlaştırmak zorundadır. Yunanistan'ın uzak görüşlü, “takım oyunu oynayan” bir diplomatik strateji benimsemesi gerekmektedir (Tsingos, 1999, s. 121).

Yunanistan'ın Yunanlı yazarların bir takım oyununa benzettikleri ittifak stratejileri içinde büyük devletlerin Yunanistan'ın yanına çekilmesinin ayrı bir önemi vardır. Bu bağlamda Yunanistan'ın başvurduğu stratejilerden ilki, büyük devletlerle Yunanistan arasında doğrudan karşılıklı çıkarların geliştirilmesidir. İkincisi,

büyük devletlerin çıkarlarını çelerek (ya da çelecekmiş gibi gözükerek) onlara kendini kabul ettirmedi. Üçüncüsü ise, dostunun dostuyum şeklinde ifade edilebilecek olan ve diğer iki stratejiyle birlikte onları pekiştirmek için kullanılan bir yakınlaşma stratejisidir. Bu üç strateji farklı büyük devletlere farklı zamanlarda uygulanabileceği gibi aynı devlet ile olan ilişkiler bağlamında eşanlı olarak da gündeme gelebilmektedir.

3. Çok Kutuplu Uluslararası Sistemde Yunanistan'ın İttifak Çabaları

Yunanistan'ın Soğuk Savaş Sonrasında en büyük endişesi Türkiye'nin ABD'nin dünya üzerindeki iktidarının tesisi açısından hayati öneme sahip kabul edilen Avrasya'ya ulaşmada bir köprü rolü oynaması nedeniyle siyasi, ekonomik ve diplomatik gücünün Yunanistan aleyhine artması olmuştur. Türkiye'yi merkez konumda gören Yunanlı uzmanların onun artan gücü ile ilgili değerlendirmelerinin odağında Orta Asya'nın enerji kaynaklarının yeniden paylaşımı konusu yer almıştır (Ayman, 2001b, s. 32-34).

1990'ların ortalarında ana çizgilerine kavuşan Yunan yeni dış politika ve güvenlik stratejisinin geçmişten en önemli farkı, Yunanistan'ın bu kez eskisinden çok daha “geniş kapsamlı”, “esnek” ve “çok yönlü” arayışlara girmesidir. Ayrıca bu oluşumlar bir büyük güç ya da bölgesel gücün tasarımı olmaktan ziyade Yunanistan'ın diğer aktörlerin çıkarlarını kendi çıkarlarıyla ortak bir çerçeveye sokma gayretlerinin bir sonucu olarak* ortaya çıkmaktadırlar (Ayman, 2001b).

Yunanistan'ın Türkiye karşısında geniş kapsamlı, esnek ve çok yönlü ilişkiler içeren bir ittifak stratejisi kurabilmesine imkân sağlayanın ise, uluslararası sistemin yeni koşulları olduğunu vurgulamak gerekmektedir.

Yunanistan'ın Türkiye'yi çevrelemeye yönelik gayretleri coğrafi olarak geniş kapsamlıdır çünkü birçok bölgeyi ve bir dizi birbirinden ayrı ya da çakışan gruplaşmayı Yunan devletinin çıkarları yönünde kullanmayı hedeflemektedir. Yunanistan'ın Türkiye'nin gücünü dengeleme ve kendi çıkarlarını en iyi şekilde koruma yolunda birden fazla takım oyunu oynadığı, farklı takımlarda farklı rollere soyunduğu bir gerçektir.

Diğer taraftan, Yunanistan'ın Türkiye'yi kuşatma gayretleri esnektir, yani Yunanistan'ın özellikle de gayri-resmi müttefikleriyle olan bağları, kesin güvenlik taahhütlerini değil, vazgeçilmesi mümkün işbirliği vaatlerini içermektedir. Yunanistan bir taraftan uluslararası arenadaki güç dağılımını kabullenmeyen, ona yoğun

* Yunanistan'ın Soğuk Savaş sonrası Türkiye karşısı ittifaklar kurma çabaları için bakınız.: (Ayman 2001b).

eleştiriler getiren ve de zaman zaman politikalarında ABD'den bağımsızlaşmak isteyenlerle aynı grupta yer alırken diğer taraftan da uluslararası sistemde hegemonya arayışı içinde bulunan ABD ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır.

Nihayet, Yunanistan'ın Türkiye karşıtı ittifak arayışlarının bir başka önemli yönü de bu çabaların çok yönlü oluşudur. Bir bütün olarak bakıldığında, Yunanistan'ın yeni stratejik vizyonunun üç ayrılmaz parçası bulunduğu görülmektedir. Birbirleriyle de ilişki içinde olan bu üç parçadan ilki, ekonomik diplomasi olarak tanımlanabilecek faaliyetlerdir, ikincisi, diasporanın Yunan devleti ile olan ilişkisinin merkezi bir yapılanmaya kavuşturulması, üçüncüsü ise, dinin dış politikayı destekleyici yönde ve çağdaş stratejik vizyonlarla örtüşür bir şekilde kullanılmasıdır (Ayman, 2001b, s. 62).

3.1. Diasporanın Seferber Edilmesi

Yunanistan'ın stratejik vizyonunun önemli bir bileşeni de başka ülkelerde yaşayan Yunan asıllı nüfusun Yunanistan ulusal çıkarlarını savunmak ve korumak için seferber edilmesidir. 1995 yılında Yunanistan Cumhurbaşkanının bir kararnamesiyle hayata geçirilen Dünya Helenler Konseyi (Symvoulío Apodimou Ellenismou: SAE) Yunan devletinin hassasiyetlerinin ortağı ve Yunan Dışişleri ve Savunma Bakanlıklarının politika ve kararlarının baş savunucusu addedilmektedir. Yurt dışında yaşayan ve mesleklerinde önemli yerlere gelmiş Yunan asıllıların kayıtları tutulmaya başlanmış ve Yunanistan'ın farklı bölgelerdeki siyasi, kültürel, dini ve ekonomik ilişkilerinde bu toplulukların yumuşak gücünden faydalanılmaya başlanmıştır (Ayman, 2001b, s.58-62).

3.2. Ekonomik Diplomasi

1990'ların ortalarından itibaren geliştirilmeye başlanan vizyonun bir diğer önemli bileşeni, ekonomik diplomasi yaklaşımıdır. Ekonomik diplomasi burada, Yunan ulusal çıkarlarının savunulmasında ülkeler arası ekonomik bağların kullanılması anlamındadır.

1995 yılı Ağustos ayında kabul edilen ve Yunanistan'ın dış politika hedeflerini gösteren karar uyarınca, Yunan diplomatik makamları ve konsolosluk yetkilileri, Yunan şirketlerinin dışarıda iş yapması ve ekonomik güvenliklerini sağlama konusunda onlara yardımcı olmakla görevlendirilmişlerdir. Bu tarihten itibaren Yunanistan'ın yurt dışındaki diplomatik yetkililerinin ve misyon başlarının Yunan şirketleri ile doğrudan bağlantı içinde çalışmaya başladığı ve yatırımcılar için iş imkanlarını kollama işine soyundukları görülmektedir.

Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı bünyesinde Ekonomik İşbirliği Koordinasyon Bürosu olarak adlandırılan bir özel büro da kurulmuştur. Görevi, Yunan iş dünyası ile Yunan hükümeti arasında görüş alışverişini sağlama, karşılıklı ihtiyaçları saptama ve ülkelere yabancı yatırımcıları çekmek isteyen yabancı hükümetleri Yunan işadamları ve yatırımları konusunda bilgilendirmektir. Ekonomik faaliyetler konusunda özellikle de beş alan üzerinde durduğu görülmektedir. Bunlar; a) enerji, b) telekomünikasyon, c) ulaşım, d) inşaat ve e) denizciliktir. Bu beş alanda ilerlemenin sağlanması konusunda Yunan bankacılık sektörüne de önemli görevler verilmiştir. Ekonomik diplomasıyla Yunanistan Dünyanın her yerinde yaşayan Yunan asıllı işadamlarını Yunan dış politika amaçlarına uygun bir şekilde yönlendirmek ve kendi çıkarları yönünde eşgüdüm içinde hareket etmelerini sağlamak amacındadır (Ayman, 2001b, s. 58-62). Doğu Akdeniz’de hidrokarbon rezervlerinin bulunması ekonomik diplomasinin enerji yönünün farklı bir alanda önem kazanmasını sağlamış ve 1990’lardan günümüze Yunan diplomasinin kurmuş olduğu ağ çerçevesinde gelişen ilişkiler yeni hedefler için kullanıma sokulmuştur.

3.3. Ortodoks Yakınlaşması

Yunanistan’ın birçok ülke ile geliştirdiği ilişkilerin yapısal benzerliği siyasi ilişkilerin dini kültürel bağlarla ve ekonomik işbirliği imkânlarıyla birlikte yürütülmesidir. Ayrıca, Yunanistan, stratejik hedeflerinde ulusal sınırların dışına çıktığı oranda, “ekümenik” sıfatını taşıdığını iddia eden Fener Rum Patrikhanesinin önem verdiği Ortodoks Dünyasını birleştirme isteğinden de azami oranda faydalanır olmuştur. Diğer bir deyişle, dış politikanın küresel bir çerçeve içinde ele alınması, özlemlerini Yunanistan’ın çıkarlarıyla sınırlandırmayan ve üstelik Yunan Ortodoks kilisesinin başında olan ruhani sınıfla da zaman zaman ciddi sürtüşmeler yaşayan Fener Patrikhanesine Yunanistan hükümetiyle farklı bir çerçevede bir arada hareket etme ve karşılıklı çıkarları koruma fırsatı sunmuştur. Siyasi bağların pekiştirici bir unsuru olarak dinin, yalnızca nüfusunun çoğunluğunu Ortodoksların oluşturduğu ülkelerle ilişkiler bağlamında kullanıldığı da düşünülmemelidir. Bu bağlar, Yunanistan’ın az da olsa Ortodoks nüfusa sahip başka ülkelerle ilişkiler kurmasının da ilk adımları içinde yer almaktadır. Örneğin, geçmişte Türk-İsrail yakınlaşması karşısında Ortadoğu’daki dengeleri daha sıkı kollamaya çalışan Yunan resmi makamları ile Yunan işadamları Mısır’daki İskenderiye Patrikhanesi ile yakın ilişkiler kurmuşlardır. İskenderiye Patrikhanesini önemli kılan bir başka unsur, Güney Afrika, Zimbabve, Kongo, Malawi, Etiyopya, Kamerun ve Nijerya’daki kiliselerin de kendisine bağlı olmasıdır (Ayman, 2001b, s. 63-64).

4. Yunanistan-AB İlişkileri

Kuşkusuz Yunanistan'ın ittifak çabaları ülkenin tarihindeki örneklerle benzerlik içermesi yanında farklılıklar da içermektedir. Bu farklılığı yaratan Yunanistan'ın Avrupa Birliği (AB) üyesi olması kadar GKRY'nin AB normlarına aykırı bir şekilde teritoryal sorunlarını barışçıl yollardan çözmemiş bir ülke olmasına rağmen Mayıs 2004'te üyeliğe kabul edilmesi ve Türkiye'nin girmek istediği birlik içinde kendisine karşı iki üye devletin bulunmasıdır.

Yunanistan'ın AB ile ilişkileri çerçevesinde izlediği strateji, ABD ile ilişkisinden farklıdır. Burada, doğrudan ortak çıkarların geliştirilmesi yönündeki pozitif çabalar ya da çıkarlarının çelinebileceğini hissettirerek büyük devleti Yunanistan'ın lehine davranmaya zorlama amaçlı politikalarından farklı olarak, zaten aralarındaki ekonomik ve siyasi ilişkileri her yönüyle geliştirme çabası etrafında bir araya gelmiş bir topluluğun ortak çıkar tanımını içine Yunan çıkarlarının yerleştirilmesi söz konusudur. Ayrıca Yunanistan AB üyeliğini bölgesel arayışlarında da kullanmaktadır. Gerek geçmişte AB adayı olan Balkan ülkeleriyle olan ilişkilerinde gerekse Karadeniz'de kıyısı bulunan Gürcistan ve Ermenistan'la yaklaşımında olduğu gibi bugün de Orta Doğu ülkeleriyle olan ilişkilerinde Yunanistan AB üyeliğinden faydalanmaya çalışmaktadır.

Bu stratejinin nihai hedeflerinin başında Kıbrıs'ın ve Ege sorunlarının, AB'nin sorunları olarak tartışılmasını ve Yunanistan'ın istediği türden çözümlerin Türkiye'ye dayatılmasını sağlamak gelmektedir. Türkiye üzerinde bu türden bir baskı ortamının yaratılması, otomatik bir süreç olmayıp, Yunanistan'ın ısrarlı gayretleri sonucunda ortaya çıkan bir sonuçtur. Yunanistan, kendi çıkar tanımını AB'ye, birliğe üye olmasının getirdiği siyasi ve diplomatik avantajları kullanarak benimsetmeye çalışmaktadır.

4.1. AB Kıskaçında Kıbrıs Sorunu

Yunanistan'dan kaynaklanan sorunlar ana hatlarıyla; Karasuları, Kıta sahanlığı, Münhasır Ekonomik Bölge, Gayri askeri statüdeki adaların askersizleştirilmesi/silahlandırılması, sözde 10 deniz millik hava sahası, Uçuş Malumat Hattı (FIR), Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar, NATO Komuta-Kontrol bölgeleri, Batı Trakya Türklerine baskılar, Ortodoks Fener Rum Patriğinin Ekümeniklik statüsü, Yunanistan'ın PKK Terör Örgütünü desteklemesi, Heybeliada Ruhban Okulunun açılması şeklinde özetlenebilir. Kıbrıs, bu sorunlarla birlikte ifade edilmemektedir.

Aslında Kıbrıs sorunu Helen milliyetçiliğinin ana damarıdır. Kıbrıslı Rumların adada bağımsızlık elde etme girişimleri İngiliz yönetimince tercih edilen bir seçenek olarak görülmemesinden dolayı Rumlar 1960’da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’ni daha sonra kendilerinin değiştireceği geçici bir düzen olarak kabul etmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca dikkat edilirse Ege denizi ile ilgili egemenlik sorunlarının bu denli ön plana çıkması da 1974’de Türkiye’nin müdahalesi sonrasında Türkiye’ye karşı açılacak bir ikinci cephe olarak değerlendirilmeye başlamasıyla da ilişkilidir. Ayrıca burada varılacak anlaşma Ege Denizi’yle ilgili egemenlik sorunlarının çözümü için de bir emsal teşkil edebilir.

4.2. GKRY’nin AB’ye Kabulü

AB Adada yaşayan iki toplumun fiilen ayrıldığı 1964 yılından itibaren Kıbrıs’ın tamamına egemen olmayan Rum tarafını tüm Kıbrıs’ı temsilen üyeliğe kabul etmiştir. Böylelikle AB tarihinde ilk ve muhtemelen son kez bir devlet, sınırlarının dışında ve kontrolü altında olmayan topraklarda egemenlik iddia ederek üye olmayı başarmıştır.

Söz konusu katılım, adını o dönemin Fransız Başbakanı Edouard Balladur’dan alan ve 1995’te imzalandıktan sonra genişleme sürecindeki aday ülkelerin uyması için temel prensip kabul edilen ‘Balladur İstikrar Pakti’nda yer alan “AB’ye üyelik ancak komşularıyla iyi ilişkiler içinde olan ve aralarındaki sınır sorunlarını çözmeyi başaran ülkeler için mümkündür” prensibine aykırıdır. Ne var ki sınır çatışmaları olan veya azınlıklar yüzünden çatışma içindeki hiçbir ülkenin AB üyesi olamayacağına dair hüküm, GKRY’nin Birliğe kabulüyle hiçe saymıştır.

Rum tarafının tek taraflı olarak AB’ye üye olmasının uluslararası anlaşmalara da aykırı olduğu görülmektedir. Nitekim Kıbrıs Cumhuriyeti’ni kuran temel anlaşmalardan olan 1960 tarihli *Garanti Anlaşması*, Kıbrıs’ın Türkiye ile Yunanistan’ın birlikte üye olmadıkları siyasi ve ekonomik örgütlere katılımını kesin olarak yasaklamaktadır. Ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası da Türkiye ve Yunanistan’ın birlikte taraf ya da üye olmadıkları uluslararası örgütlere üyelik konusunda adadaki her iki toplumun da birbirilerini veto hakkına sahip olduğunu kesin bir ifadeyle vurgulamaktadır. Güney Kıbrıs’ın üyelik sürecinde ne Kıbrıslı Türklerin veto hakkının ne de Türkiye’nin AB üyesi olmaması gibi temel anayasal prensiplerin dikkate alındığı göze çarpmaktadır (Işıksal, 2019, s. 119-133).

4.3. Türkiye’nin Önceliği Olarak Avrupa Birliği

Türkiye’nin AB adaylığı beklentisi ise Yunanistan’ın elini güçlendiren ve ittifak stratejisini ağırlıklı olarak AB üzerinden kurmasına fırsat veren bir faktör

olmuştur. 6 Mart 1995'te Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında Gümrük Birliği Anlaşmasının imzalanması nedeniyle, Türkiye aynı gün GKRY'nin adanın tamamını temsil ettiği iddiasıyla AB'ye yapmış olduğu tam üyelik başvurusuna itiraz etmemiştir. Aslında PKK terör örgütü lideri Öcalan'ın 1996'da Kenya'da yakalanması da Türkiye'ye büyük bir fırsat sunmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin pekâlâ Yunanistan'ı terörist ülke ilan edebileceği aklı gelmektedir. Krizin akabinde Yunanistan'da bir dışişleri bakanı değişikliği olmuş, Türkiye'ye karşı ağır hakaretleriyle tanınan Teodoros Pangalos'un 1999 Şubat ayında istifası üzerine Yorgo Papandreu Dışişleri Bakanlığına getirilmiştir. Yunanlı meslektaşlarının ifadeleleriyle senaryo aynı kalsa da bir aktör değişikliğine gidilmiştir. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Detant Dönemi Papandreu'nun karşısında barışçıl yaklaşımlarıyla tanınan İsmail Cem'in bulunması ise bir bakıma bu süreci daha da kolaylaştırmıştır. Aslında Türkiye açık uçlu*, nasıl ilerleyeceği konusunda büyük belirsizlikler içeren bu sürece teslim olmuştur. Yunanistan Öcalan hadisesinin Türkiye tarafından aleyhine kullanılmasını engellemek için Ankara ile diplomatik görüşmeleri yeniden başlatma yolunda bir barış atağına girişmiş, Türkiye'nin AB adaylığına olan itirazını geri çekmiştir. Ağustos ayında meydana gelen depremlerin Türk ve Yunan halklarını birbirlerine yakınlaştırdığı görülmektedir. 1999'da gerçekleşen AB Helsinki Zirvesinde diğer AB adayı 12 ülke ile birlikte Türkiye'nin adaylığı açık bir şekilde deklare edilmiştir.

5. Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Detant Dönemi

1996 Öcalan krizi sonrasında ilişkilerin yumuşamasının ana aktörü olarak Yunanistan'ı görmek ve yumuşama dönemini Yunanistan'ın vetosunu kaldırmasıyla açıklamak ya da depremlerin etkisine bağlamak (Triantaphyllou, 2018, s. 107-117) oldukça yanıltıcıdır. Üstelik Yunanistan'ın Türkiye'nin AB ile ilişkisine engel olmaktan vazgeçmesi, Türkiye'ye iyi niyetle birtakım ödüller vererek onu ehlileş-tirmesi olarak açıklanmaktadır (Tsakonas, 2010) ki bu ve bunun gibi yorumlar tamamen gerçek dışı bir perspektif** çizmektedir. Zira ne Yunanistan'ın PKK'ya olan desteğini göz ardı etmek ne de Öcalan krizinin etkilerini yok saymak mümkündür (Ayman, 2000, s. 56-60).

İki ülke arasında krizlerin yatıştığı, ilişkileri normalleştirme yolunda adımların atıldığı bu dönem sorunların hiçbirini çözülmediği halde iki toplum arasında çok çeşitli ilişkilerin, işbirliklerinin başladığı sürece işaret etmektedir. Bu dönemi bir "uzlaşma dönemi" (rapprochement: karşıt tarafların bir anlaşmaya varması) olarak

* Açık uçlu, adım adım ilerleyeceği öngörülen müzakereler güçlü tarafa avantaj sağlamaktadır. Yunanistan da AB üyesi olması nedeniyle bu denklemde güçlü taraf olarak karşımıza çıkmaktadır.

** Bunun pek çok örneğini vermek mümkündür. Örneğin Tsakonas bunu Yunanistan'ın Türkiye'yi "sosyalleştirme" stratejisi olarak tanımlamaktadır. (Tsakonas, 2010).

değil bir “yumuşama dönemi” (detant: yumuşama, gerginliğin gevşemesi) olarak adlandırmak daha doğru olacaktır.

Gelinen noktada ilişkilerde ticaret, turizm gibi konularda ilerlemeler sağlanması olumlu adımlar olmasına karşılık hem yeterli değildir hem de iki ülke arasındaki sorunların çözümü konusunda önemli bir itici güç sağlayamamaktadır. Dünyada ekonomik-ticari ilişkilerin teritoryal sorunların üstesinden gelmede başat rol oynadığı tek bir örnek bulunmamaktadır. Ancak sorunların çözümünde ilerlemeler sağlanmaya başlaması durumunda ekonomik ve ticari ilişkiler kalıcı bir barış yolunda önemli katkılarda bulunabilmektedir.

5.1. Türk-Yunan İlişkileri ve NATO

1950’li yılların ortasından itibaren, Yunanistan kendisi için öncelikli tehdidin Türkiye’den geldiğini ileri sürerek Türkiye’nin 1974’deki Kıbrıs müdahalesi sonrasında NATO’nun askeri kanadından çekilmiştir. Ancak geçen zaman içinde Ege’de kontrolün Türkiye’ye geçeceğinden kaygılanmış ve NATO nezdinde NATO’nun askeri kanadına geri dönmeye yönelik girişimlerde bulunmaya başlamıştır. Türkiye, 1980 askeri darbesine kadar, Yunanistan’ın NATO’nun askeri kanadına geri dönmesini kabul etmemiştir. Bunun ancak Ege Denizi’ndeki komuta kontrol sorumluluklarının müzakere edilmesi ve Yunanistan’a tüm Ege’nin komuta kontrol sorumluluğunu veren 1974’ten önceki düzenlemelerin kaldırılarak, Ege’nin komuta kontrol sorumluluğunun iki ülke arasında eşitlik esasına uygun olarak yeniden düzenlenmesi durumunda söz konusu olabileceğini savunmuştur. Ne var ki, 1980 yılında Orgeneral Kenan Evren ile Orgeneral B. Rogers arasında varılan mutabakat sonucu Yunanistan’ın NATO’nun askeri kanadına tekrar dönüşü gerçekleşmiş ve Türkiye Yunanistan’a karşı elinde bulundurduğu yegâne kozu kaybetmiştir (Fırat, 2001, s. 440-480).

6. Doğu Akdeniz’de Egemenlik Alanları Mücadelesi

Uluslararası alanda diğer çetrefil sorunlarda görüldüğü gibi çözümsüz kalan meseleler geçen zaman içinde sadece kalıplaşmış yargılar ve hasmane tutumları beraberlerinde getirmemekte, aynı zamanda yepyeni sorunların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Doğu Akdeniz’de doğal gaz arama faaliyetlerinin Türkiye ile Yunanistan’ı karşı karşıya getirmesi bunun bir örneğidir.

Doğu Akdeniz’de hidrokarbon yataklarının keşfini takiben, burada kıyısı bulunan devletlerin kendi aralarında çeşitli münhasır ekonomik bölge (MEB) anlaşma-

ları yaptıkları görülmektedir. GKRY'nin, KKTC'nin haklarını da hiçe sayarak ve adanın tek sahibi gibi davranarak İsrail, Mısır ve Lübnan ile anlaşmalar yapması ve ruhsat sahaları açarak anlaşma konusu bölgelerde petrol ve doğalgaz arama ruhsatları vermesi, Doğu Akdeniz'de Türkiye ile Yunanistan'ı karşı karşıya getirmiştir. GKRY ve Yunanistan'ın en doğudaki adaları arasında münhasır ekonomik bölge sınırlandırması Türkiye'nin, Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına hapsedilmesi anlamını taşımaktadır.

Ana karalar gibi adaların da kıta sahanlığı ve MEB hakkına sahip olduğu görüşünde olan Yunanistan, Rodos gibi büyük bir adanın 78 mil uzağında bulunan Meis adasının da ana karalar gibi tam yetkili MEB alanına sahip olduğunu ileri sürerek Rodos adasının MEB alanını Meis'in MEB alanı ile birleştirme gayreti girmiştir. Yunanistan'ın Türk ana karasına sadece iki kilometre uzakta olan 10 kilometrekare yüzölçümündeki Meis Adası'nın kıta sahanlığını iddia ederek Akdeniz'de 40 bin kilometrekarelik bir alana sahip çıkmaya çalışması ise bu gerilimi daha da arttırmıştır. *

Hakkaniyetli bir paylaşımı savunan Türkiye Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz'deki oldubittilerine karşılık hem kendi kıta sahanlığını ilan etmiş hem de Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPOA) verdiği ruhsatlarla kıta sahanlığı alanlarında sismik araştırmalarını sürdürmüştür.

6.1. Doğu Akdeniz'de Yunanistan'ın İttifak Çabaları

Yunanistan ve GKRY Doğu Akdeniz'de de Türkiye ve KKTC'nin haklarını gasp etmeye hazırlanırken yine kendileriyle birlikte hareket edebilecek ülkeleri bir araya getirmeye çalışarak güç kazanma stratejisine başvurmuştur.

Yunanistan'ın Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ve bölge genelindeki hak ve menfaatlerini sınırlandırmaya yönelik girişimleri çerçevesinde ABD ile güvenlik ilişkilerine yeni boyutlar kazandırmaya çalıştığı, AB'ye kendi vizyonunu kabul ettirmeye çalıştığı, İsrail, Fransa, ve Mısır başta olmak üzere Türkiye'nin sorunlar yaşadığı ülkelerle ittifaklar içine girdiği görülmektedir.

Konu Doğu Akdeniz'de Yunanistan'ın yanına alma çabasına girdiği ülkeler açısından değerlendirildiğinde ise bu çabaların Yunanistan'ın ve GKRY'nin bu

* Kıyıları karşılıklı olan veya yan yana olan devletlere kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin usul 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu madde uyarınca, kıta sahanlığının sınırı, kural olarak taraf devletlerin anlaşmasıyla tespit edilmektedir. Bu konuda bir anlaşma olmadığında ve özel durumlar farklı bir sınırı gerektirmiyorsa kıta sahanlığı sınırlandırılması eşit uzaklık ilkesine göre gerçekleşmektedir.

ülkelere sundukları veya sunma gayreti içine girdikleri imkân ve avantajlarla açıklanması mümkün gözükmemektedir. Yunanistan'a bu ortamı sağlayan, Türkiye'nin başta ABD, İsrail ve Mısır ile olmak üzere gerginleşen ilişkileridir. Dikkat edilirse bu anlaşmazlıklar teritoryal sorunlardan yani egemenlikle ilgili meselelerden kaynaklanmamaktadır. Dolayısıyla da teritoryal sorunlar gibi krizlere ve savaşa yol açacak değerde meseleler değildir. *Arap Baharına* kadar Mısır ile Türkiye arasında iyi ilişkiler hâkimken, Filistin sorunu konusunda İsrail ve Türkiye arasındaki uzlaşmazlığa rağmen iki ülke arasında ticari ilişkiler gelişerek sürmektedir. İsrail başta doğalgazın Türkiye'den Avrupa'ya ulaştırılmasını maliyetinin düşüklüğü nedeniyle arzu etmiştir. Mısır ile Türkiye arasındaki iyi ilişkiler ise Arap Baharına değin hızla gelişmekteydi.

6.2. Yunanistan-ABD İlişkileri

Türkiye'nin ABD ile birliktelik ve müttefiklik ilişkisinde 1990'lara kadar devam eden Soğuk Savaş dönemi boyunca birkaç istisna haricinde (Küba Füze Krizi, U2 Uçak Krizi, Johnson Mektubu, Haşhaş Krizi, İncirlik Üssü Krizi gibi) ciddi çalkantılar yaşanmamıştır. 2001 yılında gerçekleşen "11 Eylül Saldırıları" sonrasında ise, iki ülke çıkar ve tehdit tanımlanmalarında başta Orta Doğu bölgesiyle ilgili olarak giderek farklılaşmışlardır. ABD'nin PYD-YPG-PKK terör örgütüyle ilişkisi, Türkiye'nin ise Rusya'yla askeri münasebetleri, ilişkileri daha da gerginleştirirken vize krizi, Rahip Andrew Brunson krizi ve yaptırımlar, sorunlara eklenmiştir. Türkiye Rusya'yla askeri ve politik ilişkilerini stratejik boyuta da taşımış ve Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Kafkasya ve Karadeniz jeopolitiklerinde geliştirdiği inisiyatifler nedeniyle ABD'nin eleştirilerinin hedefi olmaya başlamıştır.

Özellikle de Irak işgali ve Suriye iç Savaşı nedeniyle 2013 senesinden itibaren giderek bozulan ve çıkmaza giren Türk-Amerikan ilişkileri Yunanistan tarafından önemli bir fırsat olarak algılanmıştır. Yunanistan Türk-Amerikan ilişkilerindeki gergin ortamdan azami düzeyde yararlanabilmek için adeta ABD'nin bölgedeki karakolu olma rolünü benimseyecek gibi gözükmektedir. Yunanistan'ın bu çabaları ABD tarafından da olumlu karşılanmaktadır. 2018 yılı Ekim ayında ABD'yi ziyaret eden Yunan Savunma Bakanı Kammenos'un, Washington'a Yunanistan'da Volos, Larisa ve Dededağaç (Aleksandrupolis) şehirlerinde üç askeri üs kurmasını önerisinde bulunması bu bağlamda dikkat çekici gelişmeler arasındadır. Yunan medyasının da Girit'teki Suda üssünün (Goure, 2016) ABD için Türkiye'deki İncirlik üssüne alternatif olabileceğini iddia ettiği görülmektedir. Yunan Savunma Bakanı Panos Kammenos'a göre de, "Yunanistan, ABD'yi, yegâne stratejik ortak ve müttefik saymaktadır" (Kırbaki, 2018).

2019 Ocak ayında, Fener Rum Patriği Bartholomeos'un, 2018'de Moskova Patrikhanesi'nden ayrılan Ukrayna Ortodoks Kilisesi'ni tanınması da ABD ile Yunanistan arasında gelişen ilişkilere dolaylı da olsa önemli bir katkıda bulunmuştur.

8 Temmuz 2020'de ise ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo Kıbrıs Rum Yönetimi'ni ülkesinin *Uluslararası Askeri Eğitim ve Talim Programı'na* dâhil ettiklerini açıklamış ve söz konusu kararı "Doğu Akdeniz'de istikrarı desteklemek için bölgedeki kilit ortaklarımızla ilişkilerimizi ilerletme çabalarımızın bir parçasını oluşturuyor" diyerek savunmuştur. Washington'un 2019 ve 2020 yıllarında Dedeoğaç'ta gerçekleştirilen NATO tatbikatlarını gerekçe göstererek Yunanistan ile askeri antlaşmalar yapmak suretiyle Türkiye sınırına 30 km uzaklıktaki askeri yığınaklarını gittikçe kuvvetlendirmesi de yine bu çerçevede ele alınabilir. ABD Dedeoğaç'ta Doğu Akdeniz'deki en büyük askeri üslerden birisine sahiptir. Lojistik açıdan bu bölgeyle Bulgaristan'daki üsleri birbirine bağlaması kadar GKRY ile yaptığı antlaşma neticesinde *Kıbrıs Kara, Açık Deniz ve Liman Güvenliği* ismiyle bir merkez kurulması ve GKRY'nden acil durumlar için Amerikan askerinin burada konuşlandırılması konusunda izin alınması da dikkat çekici gelişmelerdendir.

Söz konusu gelişmeler ABD'nin Doğu Akdeniz'de ve Ege'den Karadeniz'e açılan noktalarda Rusya'yı çevrelemek için attığı adımlar olarak değerlendirilebilir (Kuran, 2020). Her ne kadar günümüzde ABD hegemonyasının erozyona uğramasından söz ediliyor olsa da Soğuk Savaş sonrasında sıklıkla dillendirilen Amerika'ya meydan okuma yeterliliğine sahip bir rakibin ortaya çıkmasını ve rakiplerin ortaklık kurmasını engelleme fikrinin (Brzezinski, 1996, s. 209-216) halen etkisini koruduğu görülmektedir. ABD, Rusya'dan Almanya'ya Baltık Denizi yoluyla gaz gönderecek olan Kuzey Akım 2 boru hattının geliştirilmesine katılan Avrupalı şirketlere yaptırım tehdidinde bulunarak Rus gazının Avrupa'ya arzını sınırlamaya çalışmanın yanı sıra Rusya ile derin ve uzun süreli bağları olan Yunanistan ve Kıbrıs'ı da Amerikan etkisi alanına çekmeyi istemektedir. Bu mücadele ister istemez Yunanistan'ın bağımsızlığı öncesinde Akdeniz'deki büyük güç gerilimini hatırlatmaktadır. Konu büyük güç mücadelesi yönünden ele alındığında ilk söylenebilecek olan özellikle ABD, Yunanistan, GKRY, Fransa, İsrail, Mısır arasında kurulan stratejik ortaklıkların Yunanistan'ın kontrolünde olmayacağı ve ortaklıklar güçlendiği ölçüde Rusya ve İran karşılığında Yunanistan'ın ABD'nin peşinden sürüklenme olasılığının artacağıdır. Ayrıca bu gelişmelerin sadece Yunanistan nedeniyle Türkiye üzerindeki baskıyı arttırmayacağı aynı zamanda olası sonuçları itibarıyla Türkiye'nin çıkarlarının başta Irak ve Suriye'de zarar görmesini beraberinde getirebileceği, Türkiye'nin İran ve Rusya Federasyonu ile ilişkilerini zorlaştıracağı söylenebilir. Kontrollden çıkacak gelişmelerin Türkiye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden bir mahiyet kazanması ihtimali ise yok değildir.

6.3. Yunanistan-Rusya İlişkileri

Yunanistan Soğuk Savaş sonrasında bir taraftan ABD ile olan ilişkisini sağlamlaştırmak için Balkanlar ve Kafkasya’da onun stratejik bir ortağı olduğunu ileri sürerken diğer taraftan da ABD’nin Türkiye lehine kendisinden vazgeçeceğini düşünüp Rusya Federasyonu ile yakınlaşarak ABD’nin dikkatini üzerinde toplamaya çalışmıştır. Bunun çarpıcı bir örneği Güney Kıbrıs’ta Rus varlığını güçlendirecek ve Rusya’nın Doğu Akdeniz’de söz sahibi olabilmenin yolunu açacak bir adım olarak değerlendirilen S-300 füzelerini konuşlandırma yolundaki ısrarı olmuştur (Ayman, 2001b, s.65-68).

6.4. Yunanistan’ın Doğu Akdeniz’de AB’yi Arkasına Alma Çabaları

Yunanistan her ne kadar AB’yi yekpare olarak kendi iddialarının peşinden sürüklemeye gayret etse ve ona destek çıkan Fransa Güney Kıbrıs’ta ve bölgede donanmasını ve savaş uçaklarını konuşlandırsa da Akdeniz ile coğrafi, ekonomik, politik bağlantıları olan diğer Avrupalı ülkeler konuyla ilgili olarak çekimser kalmış, Fransa’nın iki dünya savaşında karşısında yer alan Almanya ise iki ülke arasındaki gerilimi azaltmak için arabuluculuğa soyunmuştur.

Almanya’nın Fransa’nın donanmasını ve savaş uçaklarını Türkiye’ye karşı konuşlandırmasıyla artan gerilimi azaltma gayretleri başta İspanya ve İtalya olmak üzere AB üyelerinden destek görmüştür. Geçmişte bir Akdeniz gücü olan ve sahip olduğu güçlü donanma kadar bölgede sömürgeleştirdiği adalarla anılan İspanya Doğu Akdeniz’le ilgili gelişmelerin iki ülke arasındaki ilişkileri bozmasına izin vermeyeceğini bildirmiş ve arabuluculuğun gerekliliğini vurgulamıştır. Türkiye’nin AB üyeliğini destekleyen İspanya hükümeti Kasım 2020’de açıkladığı 2020-2023 Dış Politika Vizyonu Belgesinde çok taraflılık ve reelpolitik yaklaşımların gerekliliğinin altını çizmiş ve Türkiye’yi “stratejik bir ortak” olarak değerlendirmiştir (Palacios, 2021).

Zamanında Venedik ve Cenova şehir devletlerinin denizlerdeki başarılarıyla dikkatleri üzerinde toplamış olan İtalya’nın ise soruna taraf olmama arzusuyla Doğu Akdeniz Gaz Forumuna katılmadığı görülmektedir. Oysa İtalyan ENI Türkiye ve Suriye’nin yanı sıra Mısır, Kıbrıs ve Lübnan’da faaliyet gösteren en önemli enerji şirkettir. Türkiye ENI’nin Kıbrıs açıklarında sondaj faaliyetlerini bloke etmesine rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmamıştır. Türkiye ile İtalya Libya krizinde uluslararası gerilimin tırmandığı bir dönemde, Trablus merkezli Ulusal

Mutabakat Hükümeti'ni (UMH) destekleyen iki ülkedir. Libya'da ve bölgede ortak çıkarlar söz konusudur. Türkiye ve İtalya 2020 Ağustos'unda Doğu Akdeniz'de ortak sondajlar yaparken aynı İtalya GKRY, Yunanistan ve Fransa ile de benzer faaliyetler içine girmiştir.

6.5. Yunanistan-Fransa İlişkileri

Akdeniz'in en batısında yer alan Fransa'nın bölgeye yönelik ilgisi oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Napolyon'un Doğu Akdeniz seferi bunun bir örneğidir. 1789 Fransız Devrimi bu gerçeği değiştirmemiş, Napolyon Mısır'ı işgal etmek, Suriye'ye yayılmak ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Akdeniz'deki varlığına darbe indirmek istemiştir. Fransa'nın Doğu Akdeniz'de varlık gösterme arzusu daha sonra da devam etmiştir. 1827 yılında İngiltere ve Rusya ile birleşen Fransız donanması Navarin'de Türk donanmasını vurmuş, Fransa askerlerini Yunanlara yardım etmek gerekçesiyle Mora'ya çıkartmıştır. I. Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren Antakya'yı, Mersin, Tarsus ve Adana'yı, Gaziantep, Urfa ve Kahramanmaraş'ı işgal eden Fransa 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr antlaşmasının tarafı olmuş, Kurtuluş Savaşının zaferle sonuçlanmasının ardından 24 Temmuz 1923'de Lozan Antlaşmasının da imzacıları arasında yer almıştır. Fransa Doğu Akdeniz'deki varlığını 1920'den 1946'ya kadar sömürge yaptığı Suriye üzerinden sürdürmüştür.

Günümüzde Fransa'nın Doğu Akdeniz bölgesinde etkinliğini arttırmasını mümkün kılan, ABD'nin Çin'in Asya-Pasifik'te yükselişinin Amerikan hegemonyasına en büyük tehdit olarak kabul etmesiyle bölgede bir güç boşluğunun doğmasıdır. Türkiye'nin Afrika'daki girişimleri ve artan nüfuzu ise Fransa'nın eski sömürgelerinde etkinliğini arttırarak önemli bir güç olduğunu kanıtlayıcı gayretinin önünü kesmektedir.

Fransa'nın münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı konusunda Yunanistan'ın yanında yer alması ve 2014 yılından itibaren Libya'da darbeci General Halife Hafter'e bağlı milislere yardım eden BAE'ye destek vermesi Türkiye ile bu ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmektedir.

6.6. Yunanistan-İsrail İşbirliği

1947'de Birleşmiş Milletlerin Filistin'in parçalanmasını öngören planını reddeden, İsrail'in 1948'de kuruluşunu tanımayan, 6 Gün Savaşı'nın sonrasında İsrail'in işgal ettiği topraklardan koşulsuz çekilmesini talep eden BM kararını destekleyen,

Türkiye'nin 1974 Kıbrıs müdahalesi sonrasında Amerikan karşıtı ve Filistin yanlısı tutumu çok daha keskinleşen Yunanistan 1987 tarihinde İsrail'i tanımış ve 1990'da ilişkileri büyükelçilik düzeyine çıkartmıştır.

1990'larda ivme kazanan 2000'li yılların başında da gelişmesini sürdüren Türkiye-İsrail ilişkileri Yunanistan'da büyük rahatsızlık yaratmıştır. Bunun en önemli nedeni, İsrail'in Kıbrıs sorunu karşısında tarafsızlığını yitirmesi ihtimali olmuştur. Türk-İsrail işbirliği karşısında Yunanistan, güvenlik alanında bu işbirliğinin askeri kuvvetlerin modernizasyonu ile ilgili yönünden de rahatsızlık duymuştur. Yunan Hükümeti geçmişte İsrail'in Yunan Hava kuvvetlerine ait F-14 Fantom uçaklarını modernize etmeyi ve yüksek teknoloji içeren silahları Yunanistan'a satmayı reddetmesini bu işbirliğinin bir sonucu olarak değerlendirmişlerdir. Yunanlılar açısından Türk-İsrail işbirliğinin en çarpıcı örneği ise, iki ülke arasında istihbarat alanındaki işbirliği sonucunda Öcalan'ın Kenya'da yakalanmasıdır. Türk-İsrail işbirliğinin Yunanistan'ı rahatsız eden yönleri sadece askeri konular ya da istihbaratı ilgilendiren meseleler olmamıştır. Aslında, Yunanistan Türk-İsrail işbirliğinin hemen her yönünden rahatsızlık hissetmiştir. Bunun içine ABD'deki Yahudi lobisinin Türkiye'ye destek vermesinden, Türkiye-İsrail arasında bir serbest ticaret anlaşmasının gündeme gelmesine varıncaya kadar bir dizi konu girmektedir. Bu kadar rahatsızlık verici olmasına rağmen, Yunanistan'ın, Türkiye-İsrail işbirliği karşısında duyduğu büyük tepkiyi bir süre sonra üzerinden attığı ve bunun yerine, kendisi de İsrail'e yakınlaşmaya çalışmaya ve Türkiye-İsrail ilişkisini zedelemek için birtakım yollar aramaya koyulduğu görülmektedir.

1990'lardan itibaren iki ülke arasındaki ticaret artarken ilişkiler askeri konularda da gelişmeye başlamıştır. Yunanistan'ın ısrarlı girişimleri sonunda 14 Kasım 1999'da Yunanistan ile İsrail arasında askeri tatbikatlara ilişkin bir anlaşma* imzalanmıştır (Athanasopoulou, 2003, s. 112). Ancak, daha geniş kapsamlı bir askeri işbirliğinin zeminini yaratmaya çalışan Yunanlı yetkililer tarafından bu anlaşma yeterince tatmin edici bulunmamıştır. Öte yandan, Yunanistan İsrail ile daha ikincil konular üzerinden ilişki kurmaya (ticaret, turizm, kültür vb.) ve özellikle de iki sorunu kullanarak Türkiye ile İsrail arasındaki sıcak atmosferi bozmaya da çabalamıştır. Bunlardan bir tanesi, Yahudi soykırımı ile Ermeni tehcirinin bir arada ele alınmasının sağlanması diğeri ise, Nazi altınları konusunda Türkiye'yi suçlamaktır ki, bu konuda bizzat Yunanistan Dışişleri Bakanlığı güdümünde tarihi çalışmalar yaptırılmıştır (Ayman, 2001b, s. 82-85).

* Gerçi iki ülke arasında ortak hava manevraları, deniz tatbikatları, kurtarma operasyonları ve savunma tedariki işbirliği alanında konularını içeren bir anlaşma 1994'de imzalanmışsa da hayata geçirilememiştir.

Nihayet bunlara eklenmesi gereken bir diğer önemli husus, *Atina Diyalogu* adlı oluşum çerçevesinde Yunanistan'ın hem Arapları anlayan hem de İsrail'in sorunlarına çare bulmaya çalışan bir arabulucu role soyunmasıdır. Yunan Dışışleri yetkililerine göre, "Araplar olgun değildir, tıpkı çocuk gibidirler, bu yüzden de İsrail'in onlara daha özenle yaklaşması gerekmektedir" (Nachmani, 1987, s. 112-118). Yunanistan'ın böyle bir role soyunmasında Kudüs Rum Ortodoks Kilisesinin varlığından da yararlanılmıştır (Nachmani, 1987, s. 107-111).

İsraililer ile Filistinliler arasında bir iletişim kanalı olarak nitelenen ve her iki tarafın kamuoyu önderlerini, üst düzey bürokratları, parlamenterleri, siyasetçileri, gazetecileri, akademisyenleri bünyesinde toplayan bu oluşumun* ilk toplantısı, Temmuz 1997'de Atina'nın Vouliagmeni adlı banliyösünde gerçekleştirilmiş, bunu Atina (Aralık 1997) ve Rodos'ta (Temmuz 1998) yapılan toplantılar izlemiştir ("Israeli-Palestinian Meeting Ends in Climate of Mutual Promises", 1999). Yunan Dışışlerinin aynı zamanda tarafların anlaşmaya uygun davranıp davranmadığını rapor etmekle vazifelendirildiği Atina diyalogu ile ilgili Yunanlı yetkililerin beyanlarında Filistin sorunu ile Kıbrıs sorunu arasında bir paralellik kurulmasına özen gösterilmiştir ("Kradidiotis says ME Peace Process at Critical Crossroad", 1999).

GKRY 2003 yılında Mısır'la MEB anlaşması imzalamıştır. Bunun ardından Lübnan ile 2006'da, İsrail ile de 2010'da benzer anlaşmaların yapıldığı görülmektedir. 2008 yılında İsrail'in Gazze operasyonu nedeniyle gerilen Türkiye ile İsrail ilişkilerinin 2009 yılında Davos Dünya Ekonomik Forumu'nda Başbakan Erdoğan'ın İsrail Devlet Başkanı Şimon Perez'i suçlamasının ardından bozulmaya başlaması, 2010 tarihindeki Mavi Marmara baskını sonrasında ise iyice kötüleşmesi, Yunanistan tarafından memnuniyetle karşılanmış ve bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

2008 yılından itibaren giderek hareketlilik kazanan Yunanistan-İsrail ilişkileri (Tziarras, 2016) 2011'de ABD, İsrail ve Yunanistan tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen ve Akdeniz'de hidrokarbon yataklarının keşfi konusunda birlikte hareket edebileceklerini ortaya koyan Noble-Dina tatbikatı** ile bir üst seviyeye ulaşmıştır (Mazis, 2018, s. 41-47).

2012 yılında da GKRY'nin İsrail ile askeri ve savunma alanlarında işbirliği yapmak üzere bir anlaşma yaptığı görülmektedir. 2013'te iki ülke arasında enerji, bilim, teknoloji, kültür ve eğitim alanında 10 anlaşma imzalanmış, 2016'da yapılan

* Atina Diyalogu üç komiteden oluşmuştur. Bunlar, "parlamentolar arası komite", "sivil toplum komitesi" ve "siyasi komitedir".

** Yunanistan, GKRY ve İsrail'in birlikte katıldıkları tatbikatlar için bakınız.: (Mazis, 2018).

ilk üçlü zirvede Doğu Akdeniz’de denizaltında boru hattı inşa edilmesi olanaklarının incelenmesi kararlaştırılmış, bunu 2016’daki zirve izlemiş, 2017’deki toplantıda ise, konunun projelendirilmesi için ortak eylem kararı alınmıştır. Ayrıca 2017 yılında Yunanistan, GKRY ve Mısır arasında da görüşmeler başlamıştır. (Mazis, 2018, s. 39-41)

Yunanistan-İsrail ilişkilerinin gelişmesinin sonuçlarını sadece bu iki ülke arasındaki görüşmeler, anlaşmalar ve yapılan askeri tatbikatlarla değerlendirmek hem ABD’nin bu girişimlerin içinde olması nedeniyle hem de İsrail’in çıkarlarının Yunanistan ile uyuşturulmasının sonuçta ABD’yi de etkilemesi nedeniyle mümkün gözükmemektedir. Yunanistan sadece ABD ile stratejik ilişkiler kurmamakta, bu ilişkilere İsrail’i de katılmasıyla bu birlikteliği daha da sağlamlaştırmaya çalışmaktadır ki bu adımlar “dostunun da dostuyum” şeklinde ifade edilebilecek bir stratejinin izlendiği anlamına gelmektedir.

6.7. Yunanistan-Mısır Ortaklığı

“Doğu Akdeniz Gaz Forumu” (East-Med) Mısır’ın ev sahipliğinde, 16 Ocak 2019’da Yunanistan, GKRY, İsrail, Mısır, İtalya ve Ürdün Enerji Bakanlarının katılımıyla kurulmuştur. İsrail’den Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’ne (GKRY), oradan da Yunanistan’a ve başta İtalya olmak üzere tüm Avrupa’ya doğal gaz taşınması amacıyla yapılan anlaşma Türkiye’nin ve KKTC’nin Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji kaynakları üzerindeki haklarını yok sayan bir niteliğe sahiptir.

Forumun kuruluşundan yedi ay sonra Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Yunanistan ve GKRY ile ilk üçlü toplantısı yapılmış ve kısa süre sonra Fransa foruma sürekli gözlemci sıfatıyla katılma talebinde bulunmuştur. Forumun 16 Ocak 2020’de yapılan ikinci toplantısında “üye devletlerin halklarının çıkarı için enerji güvenliği” temelinde kurumsallaşma yönünde anlaşılmıştır.

Yunanistan Mısır ile arasındaki ilişkileri çok boyutlu olarak geliştirmeye çalışmaktadır. Soğuk Savaşın sona ermesinden bu güne atılan adımlarla askeri, finansal ve kültürel bağların* güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Youssef, 2020). Yunanistan Doğu Akdeniz’de MEB alanının sınırının belirlenmesi konusunda Mısır ile varılan anlaşma ve Doğu Akdeniz Gaz Forumuna ilaveten bu ülke ile olan ilişkilerini daha da öteye taşımak için tıpkı daha önce Balkanlar ve Karadeniz bölgesinde yaptığı gibi bu sefer de AB üyesi kimliğinden Mısır’la olan ilişkilerinde yararlanmaya çalışmaktadır. Yunanlı uzmanlar Avrupa-Akdeniz Ortaklığından ve 2004’deki AB ile Mısır arasında sanayi ürünleri üzerindeki gümrük vergilerini kaldıran ve

* Kültürel ilişkilerde ve turizm alanında atılan adımlar için bakınız.: (Youssef, 2020, Ekim 20).

tarım ürünlerinin ticaretini kolaylaştıran Ortaklık Anlaşmasından (*The EU-Egypt Association Agreement*, 2020) güç alarak AB ile Mısır arasında bir gümrük birliği oluşturulabileceğini ve Mısır'ın NATO ile olan ilişkisinin güçlendirilebileceği fikrini savunmaktadırlar (Kotoulas, 2020).

6.8. Yunanistan-Fransız Ortaklığı ve Birleşik Arap Emirlikleri

Yunanistan-Fransa-GKRY arasındaki yakınlaşmanın önemli bir parçası da Birleşik Arap Emirlikleridir (BAE). BAE Fransa'nın Körfez'deki ilk kalıcı askeri üssüne ev sahipliği yapmaktadır. 1995'te imzalanan bir anlaşma sonucu 2009'da açılan üs Fransa'ya BAE'ye karşı bir saldırı olduğunda askeri müdahale olanağı sağlamaktadır. Söz konusu üs Fransa'nın Afrika'daki eski sömürgeleri üzerindeki faaliyetleri açısından olduğu kadar aynı Fransız savunma sektörünün BAE üzerinden Orta Doğu pazarına açılmasını sağlama yönünden de kritik bir önemi haizdir. Fransa'nın BAE'ye 1,5 milyar 2019'da olmak üzere, 2010-2019 yılları arasında toplamda 4,7 milyar avroluk silah sattığı görülmektedir (Aygen & Rakipoğlu, 2020). Fransa ile BAE ilişkilerini güçlendiren, Abu Dabi'nin 2011'deki Arap ayaklanmalarını otoriter rejimine yönelik bir tehdit olarak algılamasıdır. İki ülke arasında 3 Haziran 2020'de 12. Oturumu gerçekleştirilen "Stratejik Diyalog" toplantısında Abu Dabi ve Paris "stratejik ortaklıkları derinleştirme" amacıyla hazırlanan 10 yıllık yol haritasını onaylamıştır.

7. Türkiye'nin Kıbrıs ve Doğu Akdeniz'deki Adımları

Türkiye gerek Doğu Akdeniz'de yeni keşfedilen gaz zenginliğinin gerekse bütün bölgesel enerji kaynaklarının hak edenlerin kullanımına eşit şekilde sunulmasını savunmaktadır.

Yunanistan, Türkiye ile Libya arasında 27 Kasım 2019'da yapılan anlaşmayı yok hükmünde gördüğünü kaydederken, Türkiye de Yunanistan ile Mısır'ın 6 Ağustos'ta imzaladıkları anlaşmayı yok saydığını açıklamıştır. 1792 kilometre ile Akdeniz'deki en uzun sınırlara sahip ülke olan Türkiye, 2019'un Kasım ayı sonunda Yunanistan'ın, Kıbrıs, İsrail, Mısır, Lübnan, Ürdün ve Filistin ile çeşitli ittifaklar kurma hamleleri karşısında kendisinin dışlandığını varsayarak iç savaş halindeki Libyan'ın meşru Ulusal Mutabakat Hükümeti ile deniz sınırlarını çizmek için bir anlaşma imzalayarak deniz yetki alanlarının bir kısmını belirlemiştir. Libya ve Türkiye arasında imzalanan deniz yetki alanları BM tarafından da tescil edilmiştir.

7.1. Türkiye'nin Caydırıcılığı

Türkiye'nin Yunanistan karşısında iki temel araca başvurduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi caydırıcılığını kuvvetlendirmek ikincisi ise iki ülke arasındaki sorunlara müzakerelerle çözüm aramaktır (Ayman, 1998b, s. 543-555, 1998c, s. 285-325).

Türkiye'nin Yunanistan'dan farkı caydırıcılığını bir tek Yunanistan için güçlendirmeye çalışmamasıdır. Ne var ki Yunanistan Türkiye'nin karşı karşıya olduğu güvenlik tehditlerini yok sayarak Türkiye'nin bu konudaki çabalarını kendi güvenliğine doğrudan tehdit olarak okumaktadır. Gücü otomatikman tehdide eşitleyen bu anlayış aynı zamanda Yunanistan'ın revizyonist atılımlarını meşrulaştırmaya yarayan bir çerçevede sunmaktadır. Bu mantıkla bakıldığında Türkiye Yunanistan için gücünden vazgeçemeyeceğine göre Yunanistan'ın gözünde Türkiye'yi tehdit olmaktan uzaklaştıracak bir çare de kolay kolay bulunamayacaktır.

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'yle ilgili anlaşmazlıklar 1973'ten itibaren somutlaşmaya başlamıştır. 1 Kasım 1973'te Türk Hükümetinin TPAO'ya Ege'de maden arama ayrıcalığı vermesi Yunanistan'ın tepkilerine neden olmuştur. Aslında benzeri ayrıcalıklar 1963'ten beri Yunan şirketlerine tanınmaktaydı. Türkiye Yunan protestosunu reddetmiş ve meselenin iki devlet arasında çözülmesini istemiştir. 29 Mayıs 1974'de Türkiye kıta sahanlığı ile ilgili araştırmalar yapmak üzere Çandarlı gemisini Ege'ye çıkartmış ve bu da Yunan tarafında protestolarla karşılanmıştır. Ege Denizi'nde kıta sahanlığıyla ilgili sorunlar 1974 sonrasında giderek artan gerilimlere konu olmuştur. 1976 yazında Sismik I olayı ile yaşanan krizin ardından her ne kadar Türk ve Yunan hükümetleri arasında 11 Kasım 1976'taki Bern Deklarasyonu ile kıta sahanlığı konusunda uyulacak ilkeler saptanmışsa da 1987 Mart'ında Papandreau hükümeti bu deklarasyona aykırı olarak bir şirkete Taşoz adasının doğusunda henüz paylaşılmamış olan Ege kıta sahanlığında petrol arama izni vermiştir. Yunan ulusal petrol şirketinin arama faaliyetlerini takiben Türkiye'nin de Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) arama izni vermesiyle ortaya çıkan kriz iki devleti savaşın eşiğine getirmiştir. Kriz Papandreau ve Özal'ın mesajlarıyla aşılmış ve her iki deniz kuvvetleri de hiçbir anlaşmaya varılmadan geri çekilmiştir. 1987 Mart'ındaki krizde de Yunanistan Türkiye'nin Ege Denizinde petrol aramasını "casus belli" yani savaş nedeni ilan etmiştir (Gürel, 1993, s. 84-94). Ancak aynı Yunanistan Türkiye'nin Yunanistan'ın karasularını 6 milin ötesine genişletmesini savaş nedeni olarak ilan etmesini "tehdide" eşitlemektedir.

Yunanistan'ın kara sularını 6 milin ötesine genişletmesinin “savaş nedeni” sayılacağı Türkiye tarafından 1976'da Süleyman Demirel'in başbakanlığını yaptığı “Milliyetçi Cephe” koalisyon hükümeti döneminde gündeme getirilmiştir. 1 Haziran 1995'te Yunan parlamentosunun Deniz Hukuku Sözleşmesini onaylayıp Yunanistan hükümetine, uygun göreceği bir zamanda Ege'de kara sularını genişletmek üzere kararname çıkarma yetkisi vermesi üzerine ise TBMM hükümete 8 Haziran 1995'te Yunanistan'ın Ege'de kara sularını tek tarafı olarak 6 milin ötesinde genişletme kararı alması durumunda Türkiye'nin hayati çıkarlarını muhafaza ve müdafaa etmek için askeri önlemler dâhil her türlü tedbiri alma yetkisi veren bir karar almıştır.

Yunanistan Dışışleri Bakanlığı'nın ülkenin batısında kalan İyon denizindeki kara sularının 6 milden 12 mile uzatılması ile ilgili yasa tasarısı ise 2021 Ocak ayında Yunanistan parlamentosunun çoğunluk oyuyla kabul edilerek, yasa haline getirilmiştir. Onaylanan yasa ile Yunanistan kuzey batısındaki Korfu adasından; en güneyindeki Mora yarımadasının orta ayağındaki Tainaro ucunun batısına kadar olan kara sularını 12 mile çıkardığını ileri sürmektedir. Yunanistan Başbakanı Kıryakos Miçotakis'in bu uygulamayı diğer denizlerde de yapacaklarını söylemesi ise Yunanistan'ın Ege denizinde de karasularını 12 deniz miline çıkararak Doğu Akdeniz'deki gerginliği Ege'ye yaymayı planladığı anlamına gelmektedir (Berberakis, 2021).

Türkiye'nin Ege ve Doğu Akdeniz'deki haklarının korunmasının belki de en önemli unsurlarından biri Mavi Vatan konsepti ile kıta sahanlığının vatanın ayrılmaz bir parçası olarak benimsenmesi olmuştur. Türkiye 2 Mart 2004'te BM'ye verdiği nota ile bazı batı bölgelerinde egemenlik hakları olduğunu ilk kez iddia etmiş, 4 Ekim 2005 tarihli notada ise 32° 16' 18" ila 28° Doğu boylamı arasında, 34° Kuzey enleminin kuzeyinde kalan deniz alanlarının kendi kıta sahanlığı olduğunu ve 28° Doğu boylamının batısında, Ege Denizi'ndeki Türkiye ile Yunanistan kıta sahanlığı sınırının Akdeniz'e ulaştığı noktaya kadar uzanacağını bildirmiştir. İlk kez 14 Haziran 2006 tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda düzenlenen *Karadeniz ve Deniz Güvenliği* konulu sempozyumda ortaya atılan Mavi Vatan kavramı 2015 yılı sonrasında Türkiye'nin deniz alanlarında askeri güce dayalı strateji yürütmesinde etkin rol oynamaya başlamıştır.

7.2. Türkiye'nin Açmazı

Türkiye'nin Yunanistan benzeri bir ittifak stratejisi yoktur. Türkiye kendi gücüne güvenen ve eninde sonunda Yunanistan'ın tehditlerini kendi imkânlarına da-

yanarak karşılayacağına inanan bir ülkedir. Yunanistan Türkiye için hiçbir zaman büyük bir tehlike olarak addedilmemiştir, Türk hükümetlerinin iç kamuoyunu birleştirmek için Yunan tehdidini abartma yoluna da gitmediği görülmektedir. Zira Yunanistan savaş alanında Türkiye'nin "ötekisi" olsa da Türk kimliğinin vazgeçilmez parçası değildir. Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı'nın kayıplarının yasını tutmaya devam eden bir ülke değil, gelecekte umutlu ve onu inşa etmeye enerjisini veren bir ülkedir.

Ancak bu güven hissiyatı Yunanistan'ın özellikle salam taktiğini uyguladığı türden oldubittiler karşısında Türkiye'yi süratle, yerinde ve ölçülü tepkiler vermektense uzaklaştırabilir. Kimi zaman Yunanistan'ın hamleleri öylesine küçüktür ki neredeyse anlamsızdırlar. Bu nedenle de bunlar karşısında Türkiye'nin karşılık vermeye girişmesi adeta onun büyüklüğüne yakışmayacak davranışlar olarak görülebilir. Ne var ki bu gibi küçük hamlelerin sürekli tekrarlanması bir diğer deyişle salammın incecik kesilen parçaları Ege Denizi'nde Türkiye'yi önemli ödünler vermeye ve bunu önlemek için askeri yöntemlere başvurmaya itebilir. Oysa Yunanistan karşısında sessiz ve atik hamlelerle yürütülecek bir diplomasi zamanında ve onun her hamlesine eşit hamlelerle karşılık vermeye imkân tanıyacak şekilde uygulandığı takdirde Yunanistan'ın beklentilerini daha da arttırmasının önünü keşebilecek aynı zamanda da gelişmelerin kontrolden çıkıp Türkiye'yi Yunanistan'a savaş açmaya kadar götürmeyecektir.

8. Arabuluculuk Çabaları

Türkiye ile Yunanistan'ın sıcak çatışmaya girme ihtimali sorunlara üçüncü tarafların yardımıyla çözüm bulup bulunamayacağı sorusunu beraberinde getirmektedir. Mart 1987'deki krizden sonra 1996'da yaşanan Kardak Krizinde de ABD'nin araya girmesinin tarafları askeri bir çatışmadan uzaklaştırmada etkisi olduğu görülmektedir. Krizin hemen ardından NATO'nun çatısı altında gerçekleştirilen Madrid sürecinde de ABD'nin katkısı bulunmaktadır. Yunanistan tarafından NATO tatbikatına dâhil edilmek istenen Gavdos adasının statüsüyle gündeme gelen "Ege'deki gri alanlar" tartışması da ABD'nin araya girmesiyle bastırılmıştır. Ne var ki ABD'nin arabuluculuğu Türk-Yunan sorunlarında askeri çatışma ihtimalini o an için engelleyici bir faktör olmuşsa da tarafların uzlaşmasını sağlamada yetersiz kalmıştır.

2020 Eylül'ünde Fransa'nın bölgeye askeri gemiler göndermesi ve ABD'nin Güney Kıbrıs'a 33 yıldır uyguladığı silah ambargosunu kısmen kaldırmasından sonra, Türkiye yayımladığı son NAVTEKS ile Rusya'nın Doğu Akdeniz'de askeri tatbikat yapacağını duyurmuştur. Bunun üzerine NATO Genel Sekreteri Stolten-

berg “bölgede askeri bir kazanın” olmaması için Türk-Yunan askeri yetkililerinin ortak bir mekanizma kuracaklarını açıklamıştır.

Türkiye ile Yunanistan arasında ilk turu 2002’de yapılan ve 2016’da kesilen istikşafı görüşmelerin, beş yıl sonra İstanbul’da yeniden başladığı görülmektedir. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun, 11 Ocak’ta Yunanistan’ı ev sahipliği yapacağı görüşmelere davet etmesi sonrasında Türk ve Yunan dışişleri bakanlıkları arasında yapılan görüşmeleri takiben istikşafı görüşmelerin 61. turunun 25 Ocak’ta İstanbul’da yapılmasına karar verilmiştir (“Türkiye ile Yunanistan 5 yıl sonra yeniden masaya oturuyor”, 2021).

8.1. Müzakere Seçeneği

Türkiye Ege Deniziyle ilgili egemenlik sorunlarını müzakerelerle çözüme konusunda ısrar etmektedir. Yunanistan ise, gerek Ege sorunlarında gerekse Kıbrıs meselesinde müzakerelerle tarafları belli ölçülerde tatmin ederek alınabilecek çözümlerden yana değildir. Doğrudan Türkiye ile müzakere Yunanistan’ın Ege’de kıta sahanlığı dışında hiçbir sorunun varlığını kabul etmediği için benimsenecek bir çözüm yolu değildir (Ayman, 2004, s. 213-243). Kıbrıs’ta ise yıllarca iki toplum arasında müzakereler yapılmış ancak Rum Yönetimi’nin Kıbrıslı Türklere azınlık haklarından öteye bir şey tanımak istemediği açıkça ortaya çıkmış ve iki toplumlu federe devlet modeli çökmüştür.

Bu konuda bir değerlendirmeye geçmeden önce iki ülke arasında ne zaman müzakereler yapıldığına ve bu müzakerelerin kapsamına bakmak faydalı olacaktır. Müzakereler Türkiye ile Yunanistan’ı savaşın eşiğine getiren krizlerden hemen sonra gerçekleşmektedir. Yunanistan’ın bu süreçlere katılması Türkiye ile bir savaşı girmeyi göze almak istememesi ile ilgilidir. Ne var ki Yunanistan’ın müzakereye girmeyi kabul etmesi de gerçek anlamda çözüm arayışına girdiği anlamına gelmemektedir. Nitekim müzakereler hep istikşafı görüşmeleri ifade etmektedir. Ön müzakere sürecini ifade eden bu süreçler aslında müzakere edilecek konuların neler olduğunun saptanmasına yöneliktir ve bugüne kadar Yunanistan’ın Ege’de tek bir sorunun varlığını kabul eden tutumunda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Oysa tüm sorunlar doğrudan birbirleriyle ilişkilidir ve bu nedenle de Türkiye bunların bir paket halinde ele alınması gerektiğinde ısrarlıdır.

O halde Yunanistan bu görüşmelere katılarak ne elde etmekte veya bundan ne tür bir çıkar sağlamaktadır? Aslında müzakereler konusundaki geniş literatür bize aradığımız cevapları vermektedir (Richmond,1998).Yunanistan gerçek anlamda hiçbir yapıcı hamlede bulunmayacak olsa da müzakereler tansiyonu düşürmekte, krizleri geçici olarak bertaraf etmektedir. Öte yandan krizler bir nabız yoklama

olarak da değerlendirilebilir. Yunanistan'ın istikşafı müzakerelere girmeyi kabul etmesinde barışçıl bir imaj vermek, kendi tezlerini uluslararası camiaya duyurma fırsatı kazanmak, Türkiye karşısında kamuoyunu birleştirerek siyasal kazanım elde etmek ve Türk tarafını gözlemlemek, istihbarat edinmek gibi amaçlar da bulunmaktadır.

Türkiye'nin de bunun farkında olarak stratejisinin ikinci ayağı olarak gördüğü müzakereler konusunda aşırı beklentiler içine girmemesi daha doğru olacaktır. Öte yandan tıpkı Yunanistan gibi Türkiye'nin de bu ortamı bir fırsat olarak değerlendirip propaganda, bilgi ve uluslararası camiayı etkileme aracı olarak müzakereleri kullanması düşünülebilir.

9. Değerlendirme

Yunanistan kuruluşundan bugüne değin Türkiye karşısında ittifaklara ve diplomasiye dayalı bir strateji izlemektedir. Bu strateji Yunanistan'a önemli kazanımlar sunmakla beraber ciddi sorunlar da getirmektedir. Yunanistan'ın kimlerle ve ne türden ortaklıklara girişebileceğini önemli ölçüde etkileyen uluslararası sistemin niteliğidir. Bugün Doğu Akdeniz'de Türkiye karşıtı cepheleşme bölgede hidrokarbon yataklarının bulunmasıyla görünür hale gelmişse de bu girişimlerin nasıl başladığını ve ne türden bir diplomasi uygulandığını anlamak için Soğuk Savaş sonrasında Yunanistan'ın çok boyutlu çabalarına bakmak gerekmektedir. Diğer bir deyişle Yunanistan 1990'larda yapmaya başladığı diplomatik hazırlıkların ona sağladığı avantajları da kullanarak Türkiye'nin çıkarlarını ve güvenliğini tehdit etmektedir. Her ne kadar Yunanistan Soğuk Savaşın ardından çoğaltmaya azami önem verdiği stratejik işbirliklerini kalıcı hale getirmeye çalışsa da birçok nedenle bu amacına ulaşmada engellerle karşılaşacaktır. Bu engellerin başında kurduğu koalisyonun akışkan, güvenilir karakteri gelmektedir. Yunanistan ile bu devletler arasındaki işbirliğinin, Türk-Yunan sorunlarında Türkiye aleyhine her zaman aktif olarak kullanımının sağlanması da mümkün gözükmemektedir. Zira tarafların her biri kendilerini doğrudan ilgilendirmeyen sorunlar ya da tehditler karşısında çekimser kalabilme serbestliğine sahiptir. Çok kutupluluğa meylenmiş bir uluslararası sistemde ittifak oluşumlarını güvenilir kılan müttefiklerin birbirlerinin peşinden giderek onları doğrudan ilgilendirmeyen çatışmalara sürüklenme konusunda isteksizlikleri kadar kendilerine müttefik olmayanlar tarafından sunulan fırsatları kaçırmak da istememeleridir.

Bu ortamı değiştirecek yani söz konusu birliktelikleri çok daha sıkı bağlarla kenetlenmiş beraberliklere dönüştürebilecek olan en önemli gelişme Doğu Akdeniz'in ABD ile Rusya Federasyonu arasındaki mücadelenin alanı haline gelmesi

ve ABD'nin İsrail, Yunanistan, GKRY, Mısır ve BAE dayanışmasını Moskova'nın bölgedeki etkisini azaltacak yönde Rusya ile girilecek bir Soğuk Savaş için kullanıma sokmak istemesi olabilir. Bu durumda Yunanistan'ın kendi yayılmacılığının üstünü örtmek için kamuoyunu da inandırdığı aslında gerçekte var olmayan "Türk tehdidi" yüzünden kendi geleceğini ilgilendiren büyük riskler alacağı ileri sürülebilir. Kuşkusuz böyle bir senaryoda sadece Yunanistan'ın ABD ve Rusya ile olan ilişkilerini belli bir dengede götürme siyaseti sürdürülemez olmayacak aynı zamanda da kamuoyunda derin ayrılıklar yaşanacaktır. Konuya ABD açısından yaklaştığımızda böyle bir ortamda kuşkusuz Yunanistan kadar Türkiye'nin de ABD'nin yanında yer alması gerekmektedir. Bunun aksi olması durumunda NATO'daki çatlak büyüyecek ve ABD'nin liderliğindeki bu ittifakın geleceği tehlike altına girecektir. ABD Türkiye'yi de Rusya ve İran'a karşı yapacağı hamleler doğrultusunda yanına çekmek için Yunanistan ile geliştirdiği stratejik bağları Türkiye'ye karşı bir baskı unsuruna dönüştürebilir ve Türkiye'ye Amerikan politikalarını desteklemekten başka şansının olmadığını hissettirebilir. Bu nedenle Türkiye hem Yunanistan ve GKRY'e hem de ABD'ye karşı detaylı bir strateji geliştirmek durumundadır. Bunu yapmadığı ve Yunanistan'ın yarattığı baskı nedeniyle ABD ile ilişkisini ödünler vererek onarmaya çalıştığı bir durumda bu kez Yunanistan ve GKRY'ni dengeleme pahasına kendisi de Yunanistan gibi ABD politikalarının aracı durumuna düşebilecektir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde Yunanistan'dan farklı olarak bölgede (Suriye, Irak ve İran'la ilgili gelişmeler başta olmak üzere) çıkarlarına aykırı oluşumlar karşısında sessiz kalmaya mecbur bırakılabilir.

Kaynakça / References

- Athanassopoulou, E. (2003). Responding to a Challenge: Greece's New Policy Towards Israel. *Southeast European and Black Sea Studies*, 3(1), 108–125, <https://doi.org/10.1080/713999339>
- Aygen, N., & Rakipoğlu, M. (2020, Kasım 6). Türkiye karışıklığı bağlamında BAE-Fransa işbirliği. *Anadolu Ajansı*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-karsitligi-baglaminda-bae-fransa-ismirligi/2034122>
- Ayman, S. G. (1998a). Bir Krizin Anatomisi: Kardak Krizinin Türk-Yunan İlişkilerine Etkisi. *Foreign Policy*, (2).
- Ayman, S. G. (1998b). Türk Yunan İlişkilerinde Güç ve Caydırıcılığın Rolü. F. Sönmezoğlu (Ed.), *Türk Dış Politikasının Analizi kitabı* içinde (s. 543-555). İstanbul: Der Yayınları.
- Ayman, S. G. (1998c). Türkiye'nin Ege Politikasında Müzakere ve Caydırıcılık. G. Özcan & Ş. Kut (Ed.), *En Uzun On Yıl kitabı* içinde (s. 285-325). İstanbul: Boyut Yayınları.
- Ayman, S. G. (2000). Springtime in the Aegean. *Private View*, (2), 56–60.
- Ayman, S. G. (2001a). Kardak (Imia) Crisis and Its Implications on the Turkish-Greek Relations. *Etudes Helleniques / Hellenic Studies*, 9(2), 49–72. Erişim adresi: https://www.academia.edu/31282240/The_Kardak_Imia_Crisis

- Ayman, S. G. (2001b). *Neo-Realist Bir Perspektiften Soğuk Savaş Sonrası Yunan Dış Politikası: Güç, Tehdit ve İttifaklar*. Ankara: SAEMK Yayınları.
- Ayman, S. G. (2004). Negotiation and Deterrence in Asymmetrical Power Situations: The Turkish-Greek Case. In M. Aydın ve K. Ifantis (Eds.), *Turkish-Greek Relations, The Security Dilemma in the Aegean* (pp. 213-243). London: New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Ayman, S. G. (2012). *İyi Komşuluğun Formülü*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Berberakis, S. (2021, Ocak 20). Yunanistan, İyon Denizi'nde karasularını 12 mile çıkardı. *BBC News Türkçe*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55741277>
- Brecher, M. (1993). *Crises in World Politics: Theory and Reality*. Oxford; New York: Pergamon Press.
- Brecher, Michael., Moser, Sheila., & Wilkenfeld, Jonathan. (1988). *Crises in the Twentieth Century* (C. 1). Oxford; New York: Pergamon Press.
- Brewer, D. (2001). *The Greek War of Independence: The Struggle for Freedom from Ottoman Oppression and the Birth of the Modern Greek Nation*. Woodstock N.Y.: Overlook Press.
- Brzezinski, Z. (1996). Geopolitical Pivot Points. *The Washington Quarterly*, 19(4), 209–216.
- Demirhan, H. (2019). Yunanistan'ın İzmir'i İşgalinde İngiltere'nin Rolü. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(4), 1515–1536. <https://doi.org/10.21547/jss.514065>
- Dragonas, T. (1998). Tehdit Altındaki Milli Kimlikle Başa Çıkmak. A. Berktaş & H. C. Tuncer (Ed.), *Tarih Eğitimi ve Tarihteki "Öteki" Sorunu kitabı* içinde (s. 113-123). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Erdem, N. (2010). *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*. İstanbul: Derlem Yayınları.
- Fırat, M. (2001). Yunanistan'la İlişkiler (1990-2001). B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1980-2001) kitabı* içinde (C. 2, ss. 440-480). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Glaser, C. L. (1992). Political Consequences of Military Strategy: Expanding and Refining the Spiral and Deterrence Models. *World Politics*, 44(04), 497–538. <https://doi.org/10.2307/2010486>
- Goure, D. (2016). *Souda Bay: NATO's Military Gem in the Eastern Mediterranean*. Lexington Institute. Retrieved from <https://www.lexingtoninstitute.org/wp-content/uploads/2016/03/Souda-Bay-NATO-Military-Gem.pdf>
- Gürel, Ş.S. (1993) Tarihsel Boyut İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993), Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Hatipoğlu, M. M. (1988). *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı (1821-1922)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- İşıksal, H. (2019). Dilemmas of the Contradictory E.U. Membership of the Republic of Cyprus and Turkey-EU Relations. *Gazi Akademik Bakış*, 12(24), 119–133. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/741674>
- Jervis, R. (1991). Arms Control, Stability, and Causes of War. *Daedalus*, 120(1), 167–181. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/20025362>
- Kırbaki, Y. (2018, Ekim 10). Yunanistan'dan ABD'ye 3 Üs Önerisi. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/yunanistandan-abdye-3-us-onerisi-40983203>
- Kırbaki, Y. (2020, Aralık 26). Eski Yunan Dışişleri Bakanı: Öcalan'ın valizinde büyük para vardı. *Hürriyet Gazetesi*. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/eski-yunan-disisleri-bakani-ocalanin-valizinde-buyuk-para-vardi-41698707>

- Kotoulas, I. (2020, Kasım 18). A new era in Greek-Egyptian relations. *Ahram Online*. Retrieved from <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/50/1204/394017/AIAhram-Weekly/Opinion/A-new-era-in-GreekEgyptian-relations.aspx>
- Kuran, S. (2020, Eylül 5). Doğu Akdeniz'deki Kriz Askeri Çatışmaya Dönüşebilir. Perspektif <https://www.perspektifonline.com/dogu-akdenizdeki-kriz-askeri-catismaya-donusebilir/>
- Kurt, Y. (2018). Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Yunan Tarihçilerin Gözüyle Büyük Yunanistan Hayali ve Fransız Basınının Rolü. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 1(33), 107–127. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1035683>
- Lecha, E. S. i. (2017). *Liquid alliances in the Middle East* (Sy 169). Barcelona: Barcelona Centre for International Affairs. Retrieved from: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/n1_169/liquid_alliances_in_the_middle_eas
- Mazis, I. (2018). Turkey, Israel, Greece: Reshuffling in the Eastern Mediterranean. *Civitas Gentium*, 6(1), 13–80. Retrieved from: http://scholar.uoa.gr/sites/default/files/yianmazis/files/1._mazis.pdf
- Mearsheimer, J. J. (1990). Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War. *International Security*, 15(1), 5–56. <https://doi.org/10.2307/2538981>
- Montgomery, A. E. (1994). Lloyd George and the Greek Question, 1918–1922. In A. J. P. Taylor (Ed.), *Lloyd George: Twelve essays* (pp. 257–284). Ipswich: Ipswich Book Co. Ltd.
- Montville, J. V. (1995). Complicated Mourning and Mobilization for Nationalism. In J. Braun (Ed.), *Social pathology in comparative perspective: The nature and psychology of civil society*. Westport, C.N.: Praeger.
- Nachmani, A. (1987). *Israel, Turkey and Greece: Uneasy Relations in the East Mediterranean*. London: Routledge.
- Özgür Selçuk, P. (2015). Yunanistan İç Savaşı ve Dış Güçlerin Rolü. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 57, 101–129. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/623897>
- Palacios, X. (2021). Spanish Diplomacy in the Eastern Mediterranean, *Inside Arabia*, Jan 22, <https://insidearabia.com/spanish-diplomacy-in-the-eastern-mediterranean/>
- Richmond, O. (1998). Devious Objectives and the Disputants' View of International Mediation: A Theoretical Framework. *Journal of Peace Research*, 35(6), 707–722. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/425412>
- Schweller, R. L. (1994). Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In. *International Security*, 19(1), 72–107. <https://doi.org/10.2307/2539149>
- Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. *World Politics*, 36(4), 461–495. <https://doi.org/10.2307/2010183>
- Someritis, R. (1997). Richardos Someritis comments upon Panagiotis Kondylis's views regarding (a) potential Greco-Turkish armed (military) conflict ((extensive) armed (military) confrontation). [Web Log Post] Retrieved from <https://www.panagiotiskondylis.com/resources/An%20Unfortunate%20Exchange%20%28Richardos%20Someritis%20vs.%20Panagiotis%20Kondylis%29.pdf>
- Sun, D. (2009). Brothers Indeed: Syria-Iran Quasi-Alliance Revisited. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 3(2), 67–80. <https://doi.org/10.1080/19370679.2009.12023132>
- Symeonides, A. T. (2017). *Greece and Turkey in the Erdogan Era: A NATO Conundrum* (Sy 173; p. 28). Research Institute for European and American Studies. Retrieved from <https://rieas.gr/publications/2882-a-t-symeonides-greece-and-turkey-in-the-erdogan-era-a-nato-conundrum-rieas-research-paper-no-173-october-2017>

- Triantaphyllou, D. (2018). Greek Foreign Policy in Defence of the National Interest: Teetering between Exceptionalism and Integration. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 15(58), 107–117. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/42916/518940>
- Tsakonas, P. (2010). *The Incomplete Breakthrough in Greek-Turkish Relations: Grasping Greece's Socialization Strategy*. Palgrave Macmillan UK.
- Tsingos, B. E. (1999). Dün ile Yarın arasında Yunanistan. G. T. Allison & K. Nikolaydis (Ed.), & B. Tanatar (Çev.), *Yunan Paradoksu kitabı* içinde (s. 120-125). İstanbul: Doğan Kitap.
- Tziarras, Z. (2016). Israel-Cyprus-Greece: A 'Comfortable' Quasi-Alliance. *Mediterranean Politics*, 21(3), 407–427. <https://doi.org/10.1080/13629395.2015.1131450>
- Vasquez, J. A. (1993). *The War Puzzle*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Volkan, V. D., & Itzkowitz, N. (1994). *Turks and Greeks: Neighbours in Conflict*. Cambridgeshire, England: The Eothen Press.
- Walt, S. M. (1987). *The Origins of Alliances*. Ithaca [N.Y.]: Cornell University Press.
- Yellice, G. (2016). Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 205–242. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/472503>
- Youssef, E. (2020, Ekim 20). Interview: Demarcation Agreement Paves Way for Developing Relations between Egypt, Greece: Egypt's Ambassador to Greece. *Ahram Online*. Retrieved from <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/1/64/388718/Egypt/Politics-/INTERVIEW-Demarcation-agreement-paves-way-for-deve.aspx>
- 2021 Military Strength Ranking. (2021). Global Firepower Index Retrieved from <https://www.global-firepower.com/countries-listing.asp>
- Israeli-Palestinian Meeting Ends in Climate of Mutual Promises. (1999, Eylül 6). *ANA*.
- Kradidiotis says ME Peace Process at Critical Crossroad. (1999, Eylül 3). *ANA*.
- NATO. (2020, Ekim 21). *Defense Expenditure of NATO Countries (2013-2020)*. Retrieved from https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178975.htm
- The EU-Egypt Association Agreement*. (2020, Nisan 23). European Commission. Retrieved from <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/egypt/>
- Türkiye ile Yunanistan 5 yıl sonra yeniden masaya oturuyor. (2021, Ocak 24). *Trt Haber*. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-ile-yunanistan-5-yil-sonra-yeniden-masaya-oturuyor-550105.html>
- Yunanistan Savunma Bakanından gerilimi artıracak açıklamalar: Türkiye ile 3 kez çatışmanın eşğine geldik. (2021, Şubat 1). *Cumhuriyet Gazetesi*. Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yunanistan-savunma-bakanindan-gerilimi-artiracak-aciklamalar-turkiye-ile-3-kez-catismanin-esigine-geldik-1810525>